

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2017 30 stp
Institutt for matematiske realfag og teknologi

Et litteraturstudie av frekvensavvik for Statnett SF – årsaker og anbefalinger til videre arbeid

A Literature Study of Frequency deviations for
Statnett SF – Findings and Recommendations for
further Studies

Carl Otto Skjelbred
Miljøfysikk og fornybar energi

Forord

Med denne rapporten har jeg tilegnet med mye kunnskaper. Ikke bare om Statnett SF sine oppgaver og hvordan det nordiske kraftsystemet fungerer, men også om meg selv. Det å jobbe med en slik rapport er til tider en reise av følelser, fra glede og suksess til frustrasjon og sinne. Men til slutt klarer man å tre igjennom og samle et arbeid, denne rapporten.

Dette hadde jeg ikke fått til på egenhånd. Jeg vil gjerne rette en stor takk til min veileder Sonja Monica Berlijn for gode tilbakemeldinger og forslag til hvordan oppgaven kan utvikles videre. Til tross for hennes hektiske hverdag har satt av mye tid til å bistå meg. Jeg vil også takke min far, Erik Skjelbred for gode tilbakemeldinger og alltid tilgjengelig ved spørsmål i tillegg til å komme med gode tilbakemeldinger.

Tusen takk til Hallstein Mæland, Eivind Lindeberg og Inge Stenkløv som satte av tid til å møte med meg. De har besvart mine spørsmål og kommet med egne innspill og tanker.

Til slutt vil jeg takke min samboer, Chen Cui, for mye støtte og glede. Du var alltid ved min side når jeg trengte deg.

Abstract

Norway is a part of the nordic synchronous area together with Sweden, Finland and Denmark (excluding Jylland). The common frequency shall be 50 Hz. But the frequency will always vary because of changes in production, consumption or unpredicted disconnection of production units or consumption units. This leads to frequency deviations. Frequency deviations may lead to damage on equipment which is connected to the power system and in the worst cases disconnecting of consumers. It has been observed an increase in the total number of frequency deviations in the nordic synchronous area all the way back to 2001. The more frequency deviate and the longer they last, the more reduced is the frequency quality. Frequency quality is measured as the number of minutes during a periode the frequency deviate the from the frequency band. The frequency band in the nordic synchronus area is $50 \pm 0,1$ Hz. A periode may be a week, a month or a year.

Since Statnett SF has the responsibility to maintain a stable frequency in Norway, it is of interest for Statnett SF to gain knowledge about the causes of frequency deviations. With this knnowledge Statnett SF can take the correct measures to decrease frequency deviations. That is the reason this report examine what the science identifeies the reasons to frequency deviations is. The report also identifies institusions who have publiced articles on this. The purpose is to identify partners for science projects.

The research method used in this report is a literature study and personal meetings with chosen persons at Statnett SF. After basic knowledge about the nordic synchronous area was obtained by articles from Statnett SF and ENSTO-E, 8 keywords were chosen. These keywords was used in the search engines ScienceDirect, IEEE, SINTEF and Norwegian Univeristy of Science and Technology. 100 articles were chosen since they included the keyword and dealt with power systems. From the 100 articles institusions and keywrods were analysed and presented. This gave a picture of how much research it is on the diffrent areas.

The research done is mostly about how renewable energy sources impacts the power system. Since Norway have a large amount of hydropower, is this not the reason for instantaneous frequency deviations. Therefore is the recommendation for Statnett SF to increase knowledge about instantaneous frequency deviations. It is a need for more knowledge on this area, both nationally and internationally. That is the reason why there are not any partners for science projects recmmended.

Sammendrag

Norge er en del av det nordiske synkronområdet sammen med landene Sverige, Finland og Danmark (utenom Jylland). Derfor har den felles frekvens på 50 Hz. Men frekvensen vil alltid variere grunnet endringer i produksjon, last eller uforventete utkoblinger av produksjons- eller forbrukerenheter. Det fører til frekvensavvik. Frekvensavvik kan føre til skade på utstyr koblet til kraftnettet og i verste tilfelle utkobling fra kraftnettet av forbrukere. Man har observert en økning i antall frekvensavvik i det nordiske synkronområdet fra helt tilbake til 2001. Jo oftere frekvensavvik oppstår og jo lengere de varer, jo mer redusert er frekvenskvaliteten. Frekvenskvalitet måles som antall minutter i løpet av en periode frekvensen ikke ligger innenfor det tillatte frekvensbåndet [1]. En periode kan være en uke, måned, år.

Da Statnett SF har ansvaret for å holde en stabil frekvens i Norge er det interesse for Statnett SF å ha kunnskaper om årsakene til frekvensavvik. Ved tilegning av kunnskaper kan tiltak settes i gang for å begrense frekvensavvikene. Det er årsaken til at denne rapporten undersøker hva dagens forskning peker på årsakene til momentane frekvensavvik er, samt identifisere institusjoner som har forsket på dette. Hensikten er å presentere et forskningstema med forskningspartnere for Statnett SF

Fremgangsmåten i denne rapporten var å først skaffe grunnkunnskap om frekvensavvik samt personlige møter med ansatte i Statnett SF. På bakgrunn av rapporter fra Statnett og ENSTO-E ble 8 søkeord plukket ut. Disse søkeordene representerte på best mulig måte problematikken rundt frekvensavvik. De 8 søkeordene ble brukt i søkemotorene ScienceDirect, IEEE, SINTEF og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. 100 artikler ble valgt ut da de inneholdt søkeordet og omhandlet kraftsystem. Fra de 100 artiklene ble institusjon og keywords analysert og presentert. Dette ga et bilde av hvor meget forskning det er blitt gjort på de ulike temaene.

Forskningen som er utført omhandler i hovedsak innvirkningen fornybare energikilder som vind- og solkraft vil ha på kraftsystemet. Da Norge har en meget stor andel vannkraft er ikke dette årsaker til momentane frekvensavvik i det norske kraftsystem. Derfor ble anbefalingen til Statnett SF å sette i gang et kompetanseprosjekt på momentane frekvensavvik. Siden det ikke er funnet nok forskning på årsaker til momentane frekvensavvik, viser det at det er behov for mer kompetanse på dette området. Det er årsaken til at ingen forskningspartner er presentert da kunnskapen er for lite nasjonalt og internasjonalt.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	i
Abstract	ii
Sammendrag	iii
Prefikser.....	v
1. Innledning.....	1
1.1. Problemstilling.....	3
2. Dagens kraftsituasjon	3
2.1. Det nordiske synkronområdet.....	4
2.2. Oversikt over produksjonen i det nordiske synkronområde.....	5
2.3. Regelverker.....	6
3. Power Quality	7
3.1. Voltage Quality.....	7
3.1.1. Phase Measurement Units	7
3.2. Frequency quality	7
3.3. Hva gjør TSOere for å motvirke frekvensvariasjoner	11
3.3.1. Planfase	12
3.3.2. Driftsfase	13
3.3.3. Strukturelle og stokastiske ubalanser	14
4. Forskningsmetode	14
5. Resultat av analyse av litteratur	15
5.1. Institusjoner	16
5.2. Keywords	17
6. Diskusjon av analyse.....	18
7. Anbefaling til forskningsprosjekt og forskningspartner	19
8. Konklusjon	20

Prefikser

ENSTO-E	European Network of Transmission System Operators for Electricity
FRR – A	Automatic Frequency restoration reserves
fos	Forskrift om systemansvar i kraftsystemet
HVDC	High Voltage Direct Current
Hz	Hertz [$\frac{1}{s}$]
NCR	Challenges and Opportunities for the Nordic Power System
NVE	Norges vassdrags- og energidirektorat
RK	Regulerkraftmarkedet
RKOM	Regulerkraftopsjonsmarkedet
ROCOF	Rate of change of frequency
SMUP	Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20
SOA	System Operation Agreement
TSO	Transmission System Operator

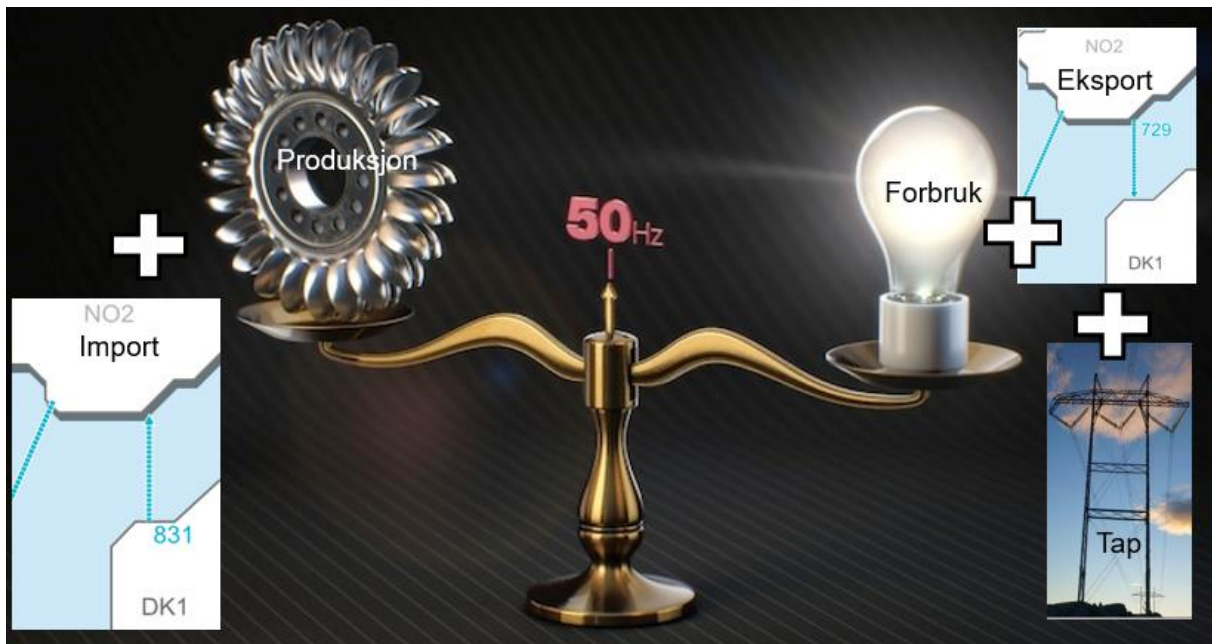
1. Innledning

For at et kraftsystem skal fungere er det fire elementer som må være til stede. Det er fleksibel og tilstrekkelig produksjonskapasitet, fleksibel og tilstrekkelig overføringskapasitet, fleksibelt forbruk og reserver [2]. Konsekvensene ved å ikke ha nok reserver tilgjengelig fører til ubalanser og kan være ødeleggende for kraftnettet. I det nordiske synkronområdet er det systemoperatørens oppgave å sørge for en balanse i kraftsystemet. Norge, Sverige, Finland og Danmark (utenom Jylland) er landene som utgjør det nordiske synkronområdet [3]. Disse landene har en felles frekvens på 50 Hz [3]. Det er systemoperatørens, kalt for Transmission System Operators (TSO), sin oppgave å sørge for en stabil frekvens og sette i gang tiltak når frekvensen avviker fra 50 Hz. I det nordiske synkronområdet kan frekvensen variere fritt mellom $50 \pm 0,1$ Hz [4]. Dette kalles for det tillatte frekvensbånd. I Norge er det Statnett SF som er TSO [5]. Tiltak ved frekvens utenfor det tillatte frekvensbånd kan være aktivering av reserver for å stabilisere og restaurere frekvensen. Derfor vil Statnett SF til enhver tid overvåke frekvensen. På Statnett SF sine hjemmesider kan man se den momentane frekvensen. Dette er illustrert i figur 1.

Figur 1: Bidet viser frekvensen den 7. mars klokken 11:26 [6]. Frekvensen er i dette øyeblikket 50,11 Hz og utenfor det tillatte frekvensbånd, derfor den røde fargen.

Frekvensavvik oppstår grunnet ubalanser i kraftsystem. Ubalansene skyldes at mengden produksjon og import ikke samsvarer med mengden forbruk, eksport og tap [7]. Årsakene til dette kan være utfall av produksjons- og forbruksenheter samt utfall av kabler [8]. For å ha en balanse i kraftnettet må import og produksjon være like store som forbruk, eksport og tap. Dette er illustrert i figur 2.

Figur 2: Illustrerer elementer som påvirker frekvensen i kraftsystemet. Bildet som illustrerer import av effekt mellom Elspotområde NO2 og DK1 viser importert mengde effekt transportert den 2. mai 2017 klokken 05:53. Bildet som illustrerer eksport mellom Elspotområdene NO2 og DK1 viser mengden effekt transportert den 2. mai 2017 klokken 08:25. Bildet som illustrerer tap er hentet fra rapporten Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20 [9]. Bildet av vekten med turbinhjul og lyspæren er fra Statnett SF sin hjemmeside [8].

Som figuren viser vil frekvensen i kraftsystemer være 50 Hz når Produksjon og Import er likt med Forbruk, Eksport og Tap [10]. Import er total effekt importert fra andre kraftsystemer, Produksjon er total effekt produsert av produsenter, Eksport er total effekt eksportert til andre kraftsystemer, Forbruk er total effekt brukt av forbrukere og Tap er total effekt som er tapt i kraftsystemet ved overføring. Når disse elementene er ulike vil frekvensen variere fra 50 Hz. Som nevnt er det tillatte frekvensbånd i det nordiske synkronområdet på $50 \pm 0,1$ Hz [4]. Når frekvens er utenfor dette blir det omtalt som frekvensavvik. Frekvenskvalitet måles som antall minutter i løpet av en periode frekvensen ikke ligger innenfor det tillatte frekvensbåndet [1]. Med andre ord man måler frekvensavvikene over en periode. En periode kan være en dag, uke, måned eller lignende. Hvis et kraftnett har en lav grad av frekvenskvalitet betyr det at frekvensavvik ofte oppstår og kan vare en lengre periode. Det er lite gunstig for enheter koblet til kraftnettet. En sterkt redusert frekvenskvalitet kan by på utfordringer for synkronområder da generatorer og turbiner fungerer mest optimalt ved en stabil frekvens. Derfor vil frekvensavvik være en mekanisk belastning for generatorene og turbinene. Dette kan føre til variasjoner i dreiemomenter eller at generatorene og turbinene blir ødelagt [11]. I verste fall kan det føre til at forbrukere blir koblet fra kraftnettet [12]. De siste 15 årene har man merket en økning i antall minutter frekvensen varierer fra 50 Hz [1]. Denne økningen er ikke bare synlig i det nordiske synkronområdet, men også i Mellom-Europa [13].

Det er av Statnett SF sin interesse å forstå i større grad hvorfor frekvensavvik oppstår og hva som kan gjøres for å unngå eller begrense dem, da frekvensavvik har en negativ virkning på kraftsystemet. I halvårsrapporten fra landssentralen 2016 peker Statnett SF på at årsakene til frekvensavvik er feil/utfall av produksjon og forbruk, økt mengde uregulerbar energiproduksjon i det nordiske

synkronområdet og i Mellom-Europa, høy utnyttelse av kraftnettet og økende utveksling på likestrømskabler mellom synkronområder, kalt High Voltage Direct Current kabler (HVDC – kabler) [14]. I en presentasjon av Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20 peker Statnett SF på at årsaken til frekvensavvik er i hovedsak strukturelle ubalanser, det vil si ubalanser mellom produksjon og forbruk [15]. Dette bekreftes av annen litteratur. I tillegg peker forskning på at de største frekvensavvikene oppstår som regel på morgen og kveld når forbruket er størst samtidig som det er en høy utnyttelse på HVDC – kabler [16]. Ved høyt forbruk og høy utnyttelse på HVDC – kabler kombinert med at markedsløsninger er i timesblokker, fører det til større ubalanser mellom produksjon og forbruk gjennom brukstidene. Dette gir opphav til frekvensavvik [16].

1.1. Problemstilling

Denne rapporten er et litteraturstudie hvor det skal undersøkes hva dagens forskning peker på årsaker til momentane frekvensavvik er, samt identifisere institusjoner som forsket mye på dette. Hensikten er å presentere et forskningstema med forskningspartnere for Statnett SF. Rapporten kan brukes som et innledende arbeid for et kompetanseprosjekt i Statnett SF.

2. Dagens kraftsituasjon

For at et kraftnett skal fungere er det viktig at flere elementer er på plass. Produksjonen må være koblet sammen med forbrukeren gjennom kraftlinjer. Kraft kan ikke lagres og følgelig må det være momentan balanse mellom forbruk og produksjon. I tillegg er det viktig at det er noen som har ansvaret for forsyningssikkerheten i kraftsystemet og som setter i gang tiltak når problemer oppstår, som for eksempel utfall av kraftlinjer. Momentan balanse og forsyningssikkerhet er TSOenes oppgave. TSO står for Transmisjon System Operator og i Norge er Statnett SF TSO. Statnett SF har blant annet som oppgave å holde frekvensen innenfor det tillatte frekvensbånd på $50 \pm 0,1$ Hz. Norge samkjører sitt kraftsystem med de andre nordiske landene og er en del av det nordiske synkronområdet.

2.1. Det nordiske synkronområdet

Norge er en del av det nordiske synkronområdet sammen med landene Sverige, Finland og Danmark (utenom Jylland) [3]. Dette er illustrert i figur 3.

Figur 3: Oversikt over det nordiske synkronområdet [3]. De blå områdene viser det nordiske synkronområde.

Det nordiske synkronområdet har High Voltage Direct Current (HVDC) linjer med Europa som muliggjør handling og overføring av kraft inn og ut av det nordiske synkronområdet. Det kan innebære utfordringer for frekvensen i det nordiske synkronområdet grunnet store og hyppige endringer i effekt ved utveksling over HVDC – linjene. Dette innebærer endringer i forholdet mellom produksjon og forbruk som vil kunne utfordre den momentane balansen og derigjennom frekvensen. HVDC – linjene kan også bidra positivt ved kjøp av reserver for å restaurere frekvensen ved ubalanser.

I det felles synkronområdet har Norge, Sverige, Finland og Danmark en felles frekvens som lik for alle landene. Det byr på både fordeler og ulemper. Et eksempel på en ulempe er at ved et plutselig utfall av et større kjernekraftverk i Finland, vil dette føre til en ubalanse i hele synkronområdet, som medfører frekvensvariasjoner grunnet ubalansen mellom produksjon og forbruk som følge av hendelsen i Finland [3]. Denne frekvensendringen vil gjelde for alle de andre landene i synkronområdet.

En fordel er at alle landene kan bidra til å restaurere frekvensen ved for eksempel aktivering av reserver. Siden landene er såpass tette sammenknyttet er det viktig at de har et godt samarbeid. De nordiske TSOene er vist i tabell 1.

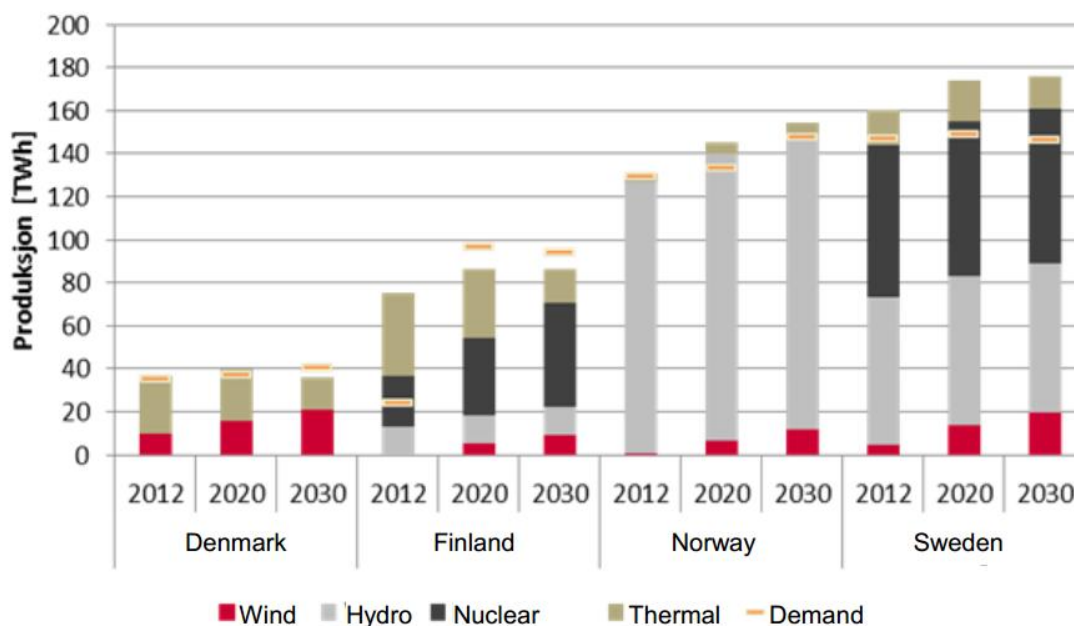
Tabell 1: Oversikt over TSOer i det nordiske synkronområdet [17].

Land	Systemansvarlig
Norge	Statnett SF
Sverige	Svenska Kraftnät
Danmark	Energinet.dk
Finland	Fingrid Oyj

Alle TSOene i det nordiske synkronområdet er medlem av European Network of Transmission System Operators (ENSTO-E) [5]. ENSTO-E representerer 42 TSOer i til sammen 35 land i Europa [18]. Bestemmelser og regelverk som blir utarbeid av ENSTO-E og godkjent av Europakommisjonen vil påvirke alle medlemslandene ved å sette krav og betingelser [19].

2.2. Oversikt over produksjonen i det nordiske synkronområde

For å ha et velfungerende kraftnett er det viktig at man har et sterkt kraftnett. Det innebærer at man har mulighet for å overføre energien fra produksjonen til forbrukere. Dette gjøres gjennom overføringsnettet som er delt inn i 3 kategorier. Sentralnettet med spenning mellom 300 – 420 kV, regionalnettet med spenning mellom 33 – 32 kV og distribusjonsnettet med spenning opp til 22 kV [20]. Gjennom nye forordninger initiert fra EU blir dette nå formelt delt i to nettnivåer, såkalt transmisjonsnett og distribusjonsnett. Med et sterkt kraftnett kan man på best mulig måte overføre energi fra produksjon til forbrukere. Norge er et meget langstrakt land, det betyr at energien ofte må overføres over lange avstander fra der energien blir produsert til der den blir brukt. I tillegg vil energien som bli produsert øyeblikkelig bli brukt av forbrukere og derfor søker man en kontinuerlig balanse mellom produksjon og forbruk [8]. Energien kan ikke lagres på en gunstig måte [8]. Forskning foregår på lagringsmuligheter. Figur 4 viser produksjonsinndeling for hvert land i det nordiske synkronområde.

Figur 4: Produksjons og forbruk for de nordiske landene for 2012, 2020 og 2030 [21]. Merk at solkraft er ikke inkludert i denne figuren. Det skyldes at solkraft i det nordiske synkronområdet er svært lite, men forventes å øke noe fremover

Som figuren viser kan man se at Danmark i hovedsak har vind- og termisk kraft og får mer vindkraft og mindre termisk kraft mot 2030. Finland har i hovedsak termisk- og kjernekraft og vil få mer av vind- og kjernekraft og mindre av termisk kraft. Norge har i hovedsak vannkraft og vil få mer vindkraft. Sverige har i hovedsak vann- og kjernekraft og vil få mer vindkraft. På bakgrunn av dette kan man se at det vil være en økende andel vindkraft i den fremtidige produksjonsmiksen for det nordiske synkronområdet. Dette er trenden i Europa også. Norge er i en fordelaktig situasjon siden en såpass stor andel av produksjonen kommer fra vannkraft. Vannkraft kan i stor grad bidra med balanseringsressurser, som kan regulere raskt, og man kan da raskt restaurere frekvensen ved ubalanser. Vindkraft bidrar ikke til balanseringsressurser, på samme måte. Dette kan by på utfordringer for frekvensen i fremtiden siden en større andel av produksjon kan komme fra vindkraft. Spesielt kan det være utfordrende på sommerstid når kraftforbruket er lavt og en større andel av produksjonen kommer fra andre kilder enn vannkraft [22].

2.3. Regelverker

Statnett SF er et statlig eid selskap og Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har konsesjons- og kontrollmyndighet over Statnett SF [23]. Statnett SF er tildelt rollen som TSO fra myndighetene og det innebærer å være systemansvarlig for det norske kraftnett [16]. Som systemansvarlig har Statnett SF blant annet oppgaver som å sikre forsyningsikkerheten i Norge og drifte kraftnettet på en fornuftig samfunnsøkonomisk måte [23]. Systemansvaret til Statnett er definert ut fra forskrift om systemansvar (fos) som er vedtatt av NVE [16]. Fos definerer at Statnett SF skal tilrettelegge for et velfungerende kraftmarked og sørge for at frekvensen samsvarer med bestemmelsen fra System Operation Agreement (SOA) om at frekvensen skal være $50 \pm 0,1$ Hz ved normal drift [24, 1]. SOA tar for seg de driftstekniske forholdene i det nordiske synkronområdet og er en avtale mellom de nordiske TSOene [3]. SOA har blant annet krav til at alle landene i det nordiske synkronområdet stiller med tertiærreserver som samsvarer med dimensjonerende feil for sitt eget system [25]. I tillegg reguleres kjøp, salg og volum av primærreserver [26].

Network Codes er en samling av regler som er under utarbeidelse av ENSTO-E [19]. Reglene stiller krav til blant annet kraftmarkeder og balanseringsressurser [19]. Hensikten med Network Codes er å opprette en trygg, konkurransedyktig og lavkarbon europeisk energisektor og et felles europeisk kraftmarked [19]. Siden de nordiske TSOene er medlem av ENSTO-E vil Network Codes bli innført i det nordiske synkronområdet. Det fører til at allerede eksisterende forskrifter og avtaler som fos og SOA må tilpasses [27].

3. Power Quality

Power Quality er definert som kraftnettets egenskap til å gi en ren og stabil forsyning av effekt [28]. Det ideelle er å ha en så høy grad av Power Quality at produksjonen er alltid tilgjengelig, lager en perfekt sinuskurve og er alltid innenfor spenning- og frekvensgrenser [28]. Dette er ikke tilfelle i hverdagen grunnet varierende energietterspørsel fra ulike forbrukere [28] eller ulike forstyrrelser eller ikke planlagte hendelser i kraftnettet. Også lastene i kraftnettet kan gi forstyrrelser på kraftnettet [28]. Dette gir en lav grad av Power Quality som fører til økende energi- og produksjonsforstyrrelser og høyere energikostnad.

3.1. Voltage Quality

I Norge er den nominelle spenningen til husholdningskunder 230 V [29]. Spenningen har et tillatt spenningsbånd hvor den kan variere mellom 207 V til 253 V [29]. Ligger spenningen utenfor dette spenningsbåndet vil man ha et spenningsavvik.

Spenningsvariasjoner er en kilde til forstyrrelser. Det skjer når linjespenningen er større eller mindre enn den nominelle spenningen. Da er det aktuelt å se på spenningskvalitet (Voltage Quality).

Hvis et kraftnett har en lav grad av spenningskvalitet kan det virke ødeleggende for enheter koblet til kraftnettet. Derfor er det ønskelig med en høy grad av spenningskvalitet. En lav grad av spenningskvalitet kan ofte merkes for forbrukere som flimrer eller at tilkoblet utstyr blir ødelagt eller får redusert funksjon. For å få et inntrykk av hvordan spenningen utvikler seg kan man måle den med ulike metoder.

3.1.1. Phase Measurement Units

Phase Measurement Units (PMUer) måler amplitude og fase til strøm og spennings [30]. Ved å måle amplituder og faser forskjellige steder i kraftnettet og sammenlikne resultatene kan man få verdifull informasjon om hva skjer i kraftnettet [30]. Systemoperatøren kan motta målinger er strøm og spenningsfaser, frekvens og hvor fort frekvensen endrer seg (kalt for Rate of Change of Frequency, ROCOF) [30]. Fordelen med PMUer er at de har en veldig høy tidsoppløsning noe som gir et nøyaktig bilde av situasjonen i kraftnettet. Slik kan systemoperatøren følge utviklingen i kraftnettet veldig tett og har da mulighet for å iverksette tiltak for å unngå feil eller utfall.

3.2. Frequency quality

Frekvensen i et kraftsystem sier noe om hvor ofte strømmen skifter retning [31]. En frekvens på 50 Hz vil si at strømmen skifter retning 50 ganger i sekundet. Det betyr at frekvensen er direkte knyttet til omdreinings hastigheten til generatorene. I et synkront kraftsystem vil alle synkrongeneratorer rotere med den samme relative hastigheten [31]. Det betyr at ved en endring i frekvens vil alle synkrongeneratorer bli utsatt for den samme påkjennelsen. Når lasten øker i et kraftsystem fordi

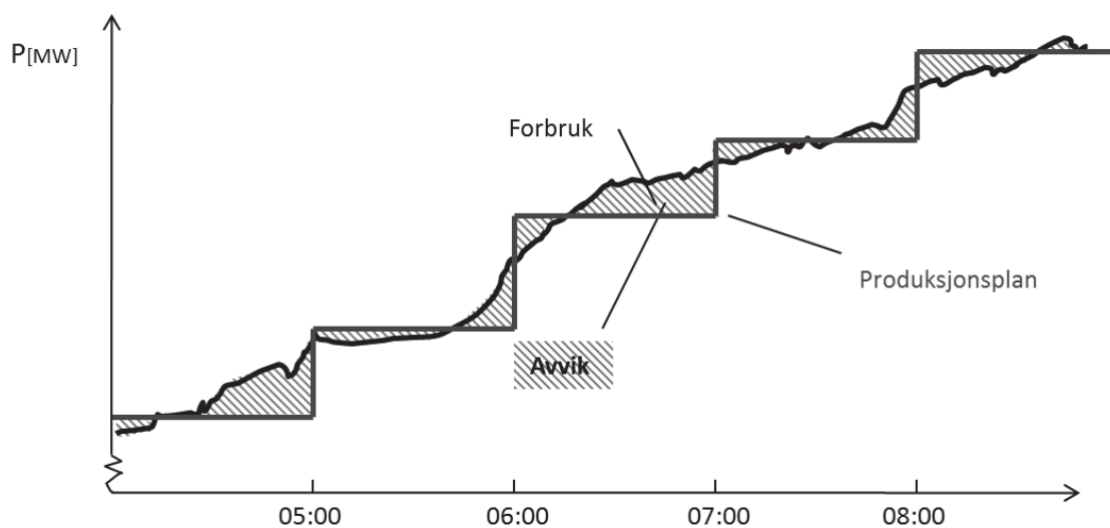
forbruket øker vil maskinene rotere saktere. Det blir tyngre å rotere. Da svarer produksjonsenhetene med å åpne for mer kraft inn på generatoren [31]. Dette gjøres i et termisk kraftverk ved å føre inn mer damp [31]. I et vannkraftverk vil det åpnes for mer vanninnsprøytning på turbinen slik at den vil rotere raskere og motvirke bremsingen som oppstår grunnet økning i last. Termiske kraftverk som kullkraftverk har en tregere responstid enn vannkraftverk [31]. det er grunnen til at Norge er i heldig posisjon da mesteparten av effekten kommer fra vannkraftverk som vist i figur 4.

Frekvens er antall svingninger per sekund og er et mål på balansen i et kraftsystem. Kraftsystemets balanse kan oppsummeres med følgende likning [7].

$$Import + Produksjon = Eksport + Forbruk + Tap \quad (1)$$

Hvor *Import* er total effekt importert, *Produksjon* er total effekt produsert av produsenter, *Eksport* er total effekt eksportert, *Forbruk* er total effekt brukt av forbrukere og *Tap* er total effekt som er tapt i kraftsystemet. Med produsenter menes aktører som produserer effekt, for eksempel kraftverk som vannkraftverk. Med forbrukere menes aktører som forbruker effekt som husstander og industri. Med tap i kraftsystemet menes tap av effekt grunnet fysiske betingelser i kraftnettet, for eksempel varmetap på overføringslinjer grunnet motstand i overføringslinjer [7]. Når høyre side av likning 1 er større enn venstre side vil frekvensen reduseres fra det nominelle utgangspunktet på 50 Hz [32]. Det vil si når forbruk, eksport og tap er større enn produksjon og import. Når venstre side er større enn høyre side i likning 1 vil frekvensen øke [32]. Det vil si når produksjon og import er større enn forbruk, eksport og tap.

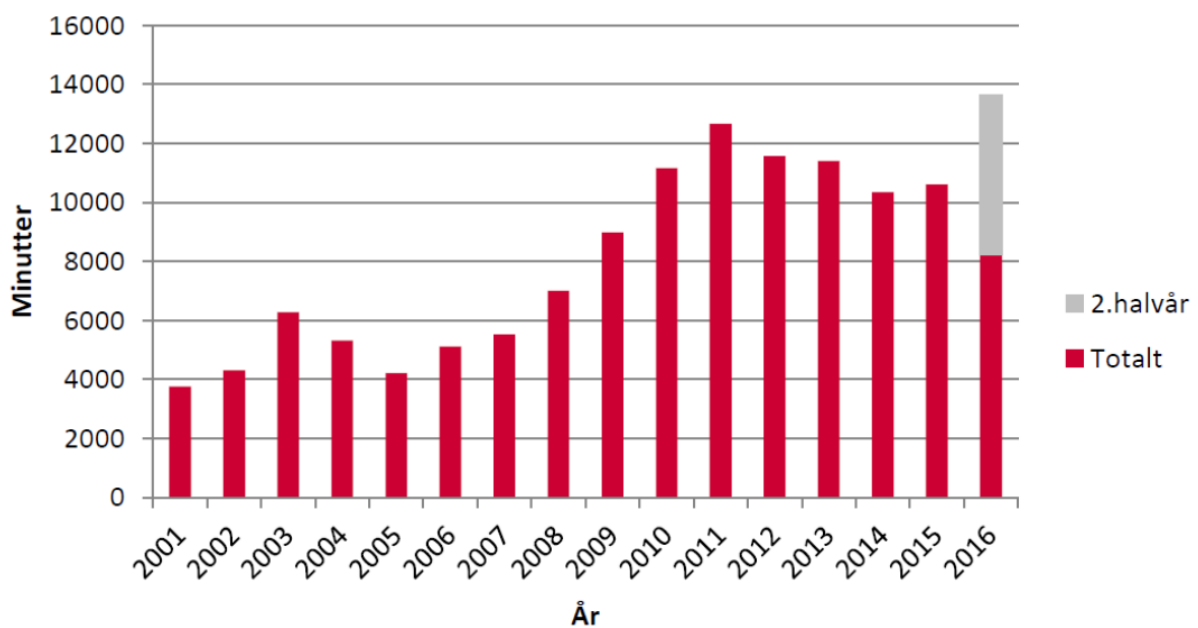
Når likning 1 er oppfylt vil frekvensen i kraftsystemet være konstant, 50 Hz for det nordiske synkronområdet. Frekvensen vil alltid variere på grunn av endringer i produksjon, forbruk, import og eksport av effekt. Endringene oppstår mer markant ved utfall av produksjonsenheter og forbruksenheter samt utfall av kabler [8]. Litteraturen peker også på at årsakene til at frekvensen varierer er økt mengde uregulerbar energiproduksjon i det nordiske synkronområdet og i Mellom-Europa, høy utnyttelse av kraftnettet og økende utveksling på overføringskabler [14] mellom synkronområder. Også den nordiske markedsløsningen skaper ubalanser. Dette kalles strukturelle ubalanser mellom produksjon og forbruk og påpekes av Statnett SF i SMUP som en årsak til frekvensavvik. Dette er illustrert i figur 5.

Figur 5: Figuren illustrerer ubalanse som oppstår grunnet dagens markedsløsning [33]. Forbruket endres kontinuerlig, mens produksjonsplanen er timesbasert. Avvikene mellom forbruk og produksjon er illustrert med skravert område. Det gir opphav til strukturelle ubalanser og deterministiske frekvensavvik.

Som figuren viser oppstår det frekvensavvik grunnet en ubalanse mellom forbruk og produksjon. Markedet har en timesoppløsning og hvor man fastsetter en produksjonsplan basert på et forventet forbruk i den aktuelle timen. Men markedet vil i praksis utvikle og endre seg kontinuerlig, ikke som stegvise endringer ved timeskift. Dette gir ubalanser særlig rundt timeskift. Ved slike ubalanser vil frekvensen endres fra 50 Hz [14].

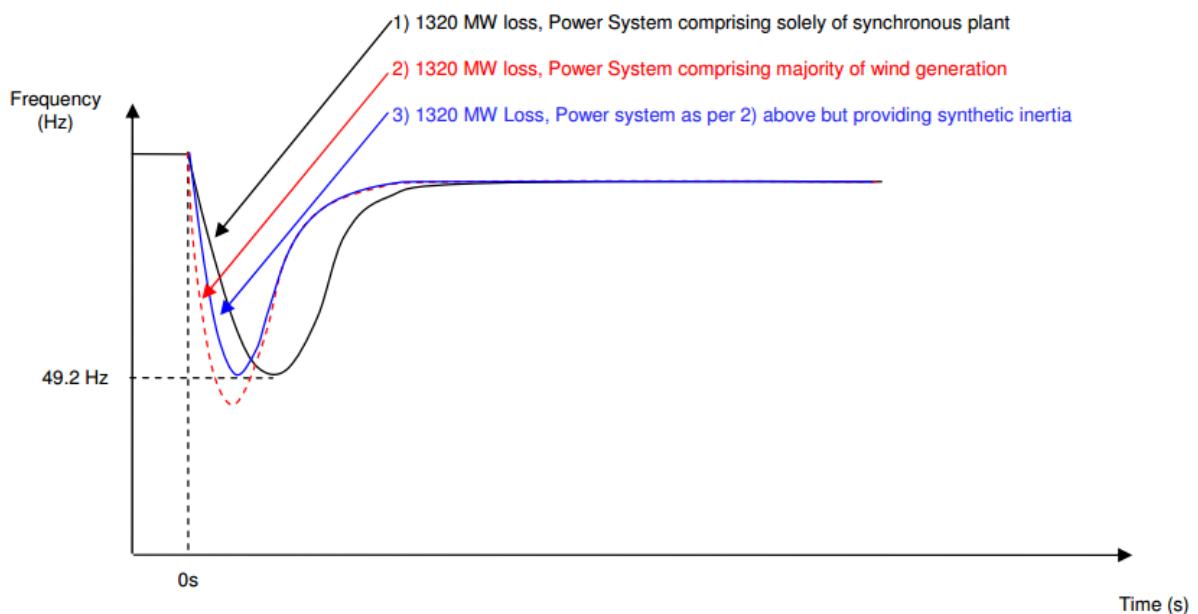
De siste 15 årene har man merket en økning i antall minutter frekvensen varierer fra 50 Hz [1]. Denne økningen er ikke bare synlig i det nordiske synkronområdet, men også i Mellom-Europa [13]. Jo oftere frekvensavvik oppstår og jo lengere de varer, jo mer redusert er frekvenskvaliteten. Frekvenskvalitet måles som antall minutter i løpet av en periode frekvensen ikke ligger innenfor det tillatte frekvensbåndet [1]. En periode kan være en uke, måned, år. Antall minutter med frekvens utenfor det tillatte frekvensbåndet for det nordiske synkronområdet er vist i figur 6.

Figur 6: Viser den historiske utviklingen av frekvenskvaliteten for det nordiske synkronområdet [34].

Som man ser fra figuren har frekvenskvaliteten blitt redusert de siste 15 årene og var på det svakeste i 2011. Etter dette kan man se en forbedring i frekvenskvalitet. Dette kan skyldes tiltak som Statnett SF har innført for å bedre frekvenskvaliteten [35]. Et av tiltakene som antas å ha hatt en positiv innvirkning er tilgangen på sekundærreserver Automatic Frequency restoration reserves (FRR-A) [1]. De nordiske TSOene har satt opp et midlertidig mål for frekvenskvaliteten. Det midlertidige målet er at frekvensen ikke skal være mer enn 10 000 minutter utenfor det tillatte frekvensbåndet per år [12]. Dette midlertidige målet ble oppjustert fra 6 000 minutter per år [12]. Før dette var grensen på 1 200 minutter per år [36]. En sterkt redusert frekvenskvalitet kan by på utfordringer da generatorer og turbiner fungerer mest optimalt ved en stabil frekvens. Frekvensavvik kan være en mekanisk belastning for generatorene og turbinene. Dette kan føre til variasjoner i dreiemomenter eller at generatorene og turbinene kan bli ødelagt [11]. I verste fall kan det føre til at forbrukere blir koblet fra kraftnettet [12].

Som tidligere nevnt er Norge i en gunstig posisjon grunnet mye vannkraft som har en hurtig regulerings­tid. I tillegg stiller vannkraft med en stor mengde roterende masse. Nye produksjonskilder som vind- og solkraft har andre tekniske egenskaper. De produserer når det blåser eller er sol og dermed er de mindre regulerbare. De bidrar heller ikke med roterende masse i kraftsystemet på samme måte som vannkraft og termisk kraft. Det fører til utfordringer, spesielt på sommer­tid når vind- og solkraft står for mesteparten av energien i det nordiske synkronområdet. Da vil den roterende massen være lav og i det nordiske synkronområdet er da kraftsystemet i større grad utsatt for mer alvorlige frekvensavvik. Derfor er det av interesse å se på hvor hurtig frekvensen endres ved avvik og hvor stort det maksimale avviket er. Dette kalles for Rate of change of frequency (ROCOF). Roterende reserver vil være med på å begrense det maksimale avviket av frekvens [37]. Hvis dette maksimale frekvensavviket er for stort kan generatorer koble seg fra kraftnettet grunnet innstilling av vernet på generatorene [38]. Dette vil føre til ytterligere frekvensavvik og kan føre til total kollaps av kraftnettet [38]. Derfor er det viktig at et kraftnett har tilstrekkelig med roterende reserver tilgjengelig til enhver tid. Figur 7 viser forskjellene i frekvensavvik ved forskjellig mengde roterende reserver.

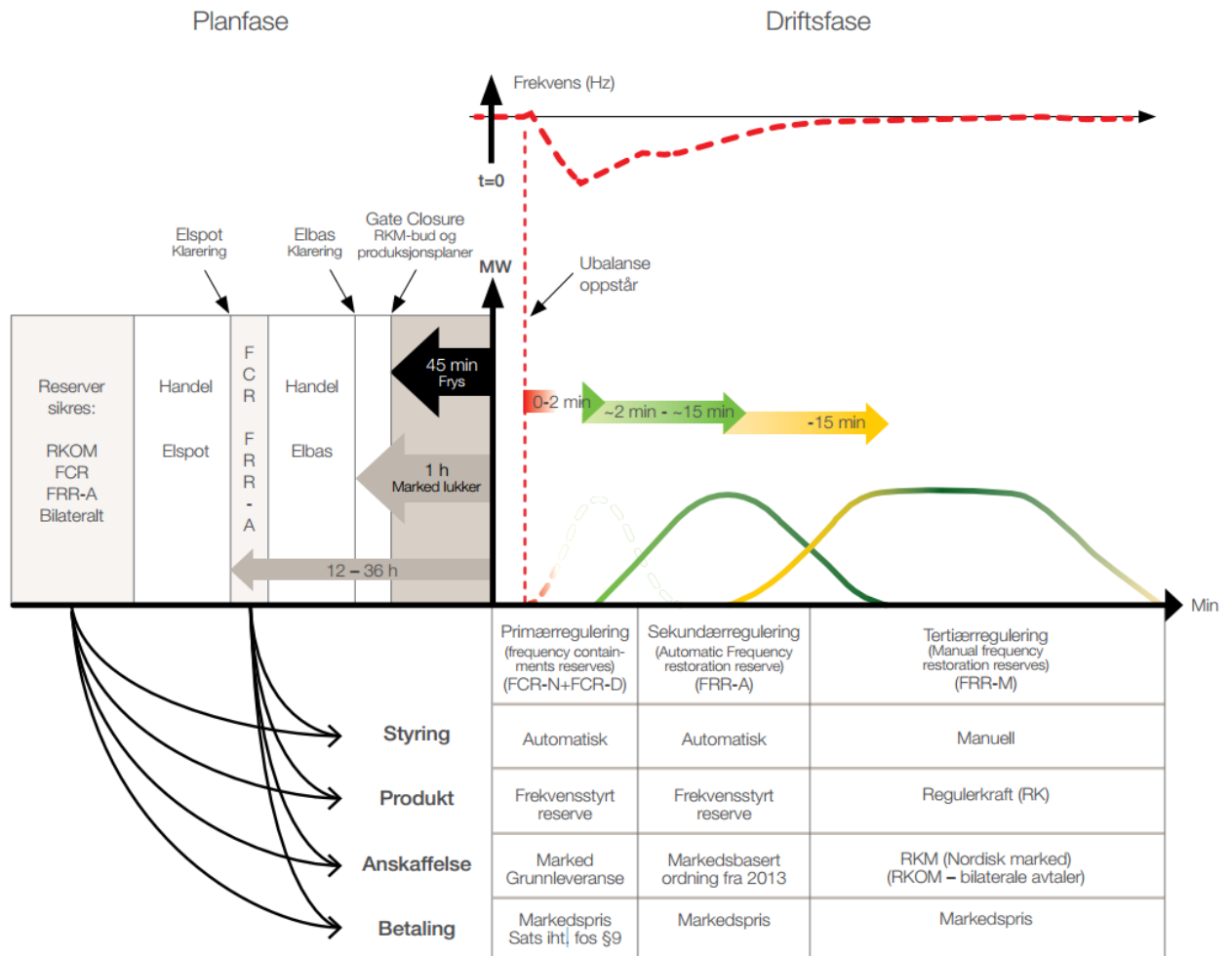
Figur 7: Figuren illustrerer innvirkning på maksimalt frekvensavvik ved forskjellig mengde roterende masse i kraftsystemet [39].

Som figuren viser vil maksimalt frekvensavvik være mindre når det er større mengde roterende reserver i kraftsystemet. Linje 1 er tilfelle når kraftsystemet består kun av synkrone kraftverk som vannkraft og termisk kraft. Da er det mye roterende masse tilgjengelig i kraftverket. Linje 2 viser hva som skjer når majoriteten av kraftsystemet består av vindkraft. Her er maksimalt frekvensavvik større enn for linje 1 og inntreffer tidligere, men frekvensen blir restaurert tidligere. Linje 3 er et kraftsystem som består i hovedsak av vindkraft som for linje 2, men her gir vindkraften syntetisk treghetsmasse. Med syntetisk treghetsmasse menes når vindmøller bidrar til frekvensgjenopprettning ved å benytte kinetisk energi som er lagret i dem når de er i drift [40]. Dette gjøres ved å koble om og regulere vindmøllen slik at den har mulighet til å bidra [40]. Her ser man at maksimalt frekvensavvik er tilsvarende stort som når kraftsystemet bestod i hovedsak av synkrone kraftverk som vannkraft og termisk kraft, linje 1. men frekvensen blir hurtigere stabilisert.

3.3. Hva gjør TSOere for å motvirke frekvensvariasjoner

TSOene har flere forskjellige verktøy tilgjengelig for å forsøke å holde frekvensen så stabil som mulig og sette i gang tiltak når frekvensavvikene oppstår. Dette gjøres blant annet via kraftmarkeder og aktivering av reserver. Sammenkobling er presentert i figur 8.

Figur 8: Oversikt over hvordan reserver anskaffes, hvordan kraftmarkedet fungerer og aktiveringsperioder for reserver [41].

Som figuren viser er styringen av kraftnettet delt opp i to overordnede områder, planfase og driftsfase. Planfasen er en planleggingsfase hvor man kjøper og selger effekt i perioden før driftstimen. Driftstimen er den faktiske driften og viser hvilke tiltak systemoperatørene kan sette i gang når et frekvensavvik oppstår.

3.3.1. Planfase

Planfasen er fasen før driftstimen og her spiller kraftmarked Nord Pool en viktig rolle [42]. Nord Pool er et kraftmarked som er bygget opp som en børs. På denne børsen samler man tilbud om kjøp og salg av kraft i elspotmarkedet, som er et marked for den påfølgende dagen. Systemoperatøren gir tilgjengelige overføringskapasiteter i kraftnettet til børsen så den blir hensyntatt i klaringen på børsen. Dette er et viktig virkemiddel for å planlegge kraftflyten og balansen i kraftnettet.

Nord Pool er Europas største kraftmarkedet [43]. Nord Pool benyttes av femten europeiske land, deriblant de nordiske landene samt Storbritannia og Tyskland [43]. Det er adgang også for å ha flere konkurrerende børser i et marked.

Reserver blir anskaffet av TSOen gjennom bilaterale avtaler eller handlet i Regulerkraftmarkedet (RK). Bilaterale avtaler er en avtale over lengere tid mellom to aktører om tilgang til effekt og kan fungere som primær-, sekundær- eller tertiærreserve [44]. I RK blir alt av tertiærreserver for det nordiske synkronområdet handlet med [44]. Hensikten med RK er at TSOene skal ha nok reserver tilgjengelig til enhver tid for å kunne ha et sikkert kraftsystem. RK foregår på den måten at aktører byr inn en pris som aktøren er villig til å ta betalt for å forandre sin produksjon eller forbruk [25]. Regulerkraftopsjonsmarkedet (RKOM) er laget for å garantere å ha nok reserver i RK [44]. Tilbydere av denne tjenesten får betalt for deltakelse [45]. Større forbrukere kan by inn effekt i dette markedet i form av utkobling.

Etter at reserver er sikret gjennom bilaterale avtaler og RK benyttes Elspot. Elspot er et kraftmarked for levering av effekt for neste døgn og omtales ofte som day-ahead marked [46]. Budene er konstante innenfor hver time. Aktører kan enten selge eller kjøpe effekt. Dette gjøres i blokker som er oppdelt i hele timer. Kjøp og salg stoppes klokken 12 før markedet settes i gang neste dag [47]. Alle bud for kjøp og salg blir samlet sammen til en generell tilbud- og etterspørselskurve [48]. Denne kurven blir dermed gjort tilgjengelig og aktører får beskjed om hvor meget de får selge eller kjøpe avhengig av aktørens bud [48]. TSOene bruker denne kurven som et grovt overslag for hvordan kraftflyten vil være neste dag og kan med denne kunnskapen bestemme hvor mye reserver som bør være tilgjengelig [47]. Deretter kjøper inn TSOene kjøper inn primær- og sekundærreserver.

Etter at Elspot er lukket åpnes det for Elbas. Elbas omtales som intra-day marked og består også her av timeskontrakter. Handling i Elbas foregår kontinuerlig hele døgnet. Handling i Elbas stenger en time før selve driftstimen. Hensikten med Elbas er å sikre en bedre balansering i kraftnettet gjennom døgnet og hver enkelt time [49]. Deretter er kraftmarkedet lukket for handel inn til driftstimen.

3.3.2. Driftsfase

Når frekvensavviket først oppstår vil reserver bli aktivert for å begrense maksimalt frekvensavvik og restaurering av frekvens. Disse reservene er presentert i tabell 2.

Tabell 2: Oversikt over reserver.

Reserve	Hensikt	Responstid
Roterende masse	Dette er den første aktiveres. Den blir umiddelbart aktivert og roterende masse blir omgjort til elektrisk energi [50]. Vil automatisk og øyeblikkelig forsøke å motvirke endringen i frekvensen og virke stabiliserende på frekvensen [51]	Umiddelbart
Normaldriftsreserver (FCR-N)	Aktiveres etter den roterende massen. Automatiske funksjoner for å håndtere og stabilisere ubalansen [26]. Aktiveres når frekvensen avviker fra 50,00 Hz i intervallet $50 \pm 0,1$ Hz [52]	Innen 5 sekunder og fullstendig aktivert etter 30 sekunder [26]
Driftsforstyrrelsesreserve (FCR-D)	Aktiveres etter den roterende massen. Automatiske funksjoner for å håndtere og stabilisere ubalansen [26]. Aktiveres ved avvik fra tillatt frekvensbånd [52]	Innen 2-3 minutter. Er en forlengelse av FCR-N [26]
Sekundærreserver (FRR-A)	Skal restaurere frekvensen og på denne måten frigjøre primærreserver slik at de er tilgjengelige ved nye utfall. Automatisk aktivering [53]	Innen 120-210 sekunder [26]
Tertiærreserver (FRR-M)	Benyttes for frekvensregulering for på denne måten frigi primær- og sekundærreserver samt brukt til å håndtere flaskehals. Aktivering foregår manuelt [44]	Innen 15 minutter [26]

Disse reservene blir handlet i egne markeder [54]. Til tross for at man har et bilde av hvordan kraftflyten kommer til å være i driftstimen på bakgrunn av handel i markedene i planfasen vil det alltid oppstå ubalanser i driftstimen. Det kan skyldes endring i vær som påvirker forventet mengde produsert effekt fra fornybare energikilder, endringer hos større forbrukere eller uforventede utfall av produksjonsanlegg eller overføringslinjer [54]. Fordelen med Norge er at det er mye vannkraftproduksjon tilgjengelig. Dette er en reserve som raskt kan reguleres for å stabilisere og restaurere frekvensen, i tillegg til å bidra med mye roterende masse.

Ettersom strøm som blir produsert blir øyeblikkelig brukt, er dette en momentan balanse [55]. Frekvensavvik i denne perioden kalles for momentane frekvensavvik. Etter dette har man kortsiktig frekvensavvik, mellomiktig frekvensavvik og langsiktig frekvensavvik. Disse samsvarer med aktivering av reserver. Det vil si at et frekvensavvik er oppfattet som kortsiktig i perioden 0-2 minutter, mellomiktig i perioden 2-15 minutter og langsiktig fra 15 minutter og utover.

3.3.3. Strukturelle og stokastiske ubalanser

Når frekvensavvik oppstår kan de deles i to hovedgrupper. Frekvensavvik grunnet strukturelle ubalanser eller stokastiske ubalanser. Med strukturelle ubalanser menes ubalanser som skyldes en repetitiv og forutsigbar ubalanse mellom produksjon, forbruk og utveksling av effekt [15]. De frekvensavvik som oppstår grunnet dagens markedsløsning er en strukturell ubalanse [15]. Frekvensavvik grunnet dette kalles for deterministisk frekvensavvik [15]. Stokastiske ubalanser er ubalanser som oppstår grunnet plutselige og uforutsigbare hendelser som utfall av kraftlinjer, transformatorer og produksjonsenheter eller prognosefeil [15]. De fleste frekvensavvik skjer rundt timeskift når store endringer skjer i kraftnettet grunnet rask endring i forbruk, produksjon og overføring på HVDC – kabler [56]. Dette skjer ved fikserte timer på morgen og kveld og derfor har disse frekvensavvikene en deterministisk natur [56].

4. Forskningsmetode

Forskningsmetoden som er brukt for å besvare problemstillingen er litteraturstudie samt personlige møter med ansatte i Statnett SF. Først ble det tilegnet kunnskap om det nordiske synkronområdet og utfordringer det står ovenfor gjennom rapporter og presentasjoner som Statnett SF har vært med å utforme. Her ble spesielt to artikler brukt, Challenges and Opportunities for the Nordic Power System (NCR) og Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20 (SMUP). I tillegg ble relevante artikler funnet fra internett. Søkeord som «impact on frequency quality», «the impact on frequency because of ramping» og «Frequency deviations» ble brukt i søkemotoren Google. Her ble spesielt Deterministic frequency deviations – root causes and proposals for potential solutions brukt. Etter at grunnkunnskaper var tilegnet, ble det avtalt møter med utvalgte personer i Statnett SF. Hensikten med møtene var å forhøre seg om hvordan Statnett SF selv har tatt tak i utfordringen med frekvensavvik. Det ble møtt med Hallstein Mæland, Eivind Lindeberg og Inge Stenkløv.

Etter at å ha opparbeidet en bedre innsikt om utfordringen med frekvensavvik, ble litteratur funnet på internett. I halvårsrapporten fra landssentralen 2016 peker Statnett SF på at årsakene til frekvensavvik er feil/utfall av produksjon og forbruk, økt mengde fornybar energiproduksjon i det nordiske synkronområdet og i Mellom-Europa, høy utnyttelse av kraftnettet og økende utveksling på HVDC - kabler mellom synkronområder [14]. I tillegg trekkes det frem at årsaken til frekvensavvik er i hovedsak strukturelle ubalanser, det vil si ubalanser mellom produksjon og forbruk [15]. På bakgrunn av litteraturen fra Statnett SF og annen litteratur er søkeord brukt. Søkeordene er presentert i tabell 3.

Tabell 3: Oversikt over søkeord.

Frequency quality
Frequency deviation
Deterministic frequency deviations
Structural imbalances
Stochastic imbalances
15 minutes market frequency
Inertia frequency deviation
Imbalances caused by forecast errors

Hensikten med søkeordene var å få et bilde av hvor meget forskning er gjort på forskjellige områder. Søkeordene dekker opp problematikken rundt frekvenskvalitet og trekker frem forskning gjort på utvalgte løsninger for å forbedre frekvenskvaliteten. Disse søkeordene ble brukt i søkemotorene ScienceDirect (advance search med Energy og Engineering), IEEE og SINTEF. I tillegg ble flere artikler som Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet har publisert om Power systems undersøkt. Hensikten med å bruke SINTEF og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet var å få et inntrykk av status på forskning i Norge. Researchgate og IEEE ble brukt for å få inntrykk av status på forskning internasjonalt. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og SINTEF ble plukket ut blant norske institusjoner på bakgrunn av tidligere søk som viste at de har bistått i flere artikler på området. De har derfor vist seg å ha kunnskaper på området i større grad enn andre norske institusjoner. For å få et innblikk på dagens forskning ble kun sammendraget i artikler lest. Søkeordene ble brukt i søkemotorene og 100 artikler ble valgt ut da de inneholdt søkeordet og omhandlet kraftsystem. Fra de 100 artiklene ble institusjon og keywords analysert. Med institusjon menes universitet eller forskningsselskap. Det ble gjort to analyser. Et nasjonalt og internasjonalt. Dette var for at ikke institusjonene SINTEF og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet skulle forstyrre resultatene da de er brukt som søkemotorer. Alle artikler er samlet i vedlegg 1. Alle keywords ble samlet i vedlegg 2. Alle institusjoner ble samlet i vedlegg 3. Hensikten med dette var å se hvilke institusjoner som gikk igjen for å finne de som har utført mye forskning på området rundt frekvenskvalitet. Hensikten med dette var å trekke frem hvilke keywords som gjentok seg i stor grad. Til slutt ble det presentert et forslag til forskningsprosjekt for Statnett SF på bakgrunn av analysen gjort av litteraturen. Forskningspartner ble valgt ut etter kunnskap om forskningsprosjektet.

5. Resultat av analyse av litteratur

Basert på analysen presentert i denne rapporten ble institusjoner presentert. De ble delt opp i to grupper, nasjonale og internasjonale institusjoner. Basert på analysen av keywords ble det presentert de keywords som gjentok seg i stor grad. Disse keywords ble sortert etter tema

5.1. Institusjoner

Med institusjoner menes universiteter eller forskningsselskaper. De institusjonene som er presentert i dette kapitlet er institusjoner som har utgitt to eller flere artikler. De internasjonale institusjoner er vist i tabell 4 og de nasjonale i tabell 5. Hensikten med å trekke frem disse institusjonene er for å vise hvilke institusjoner som har mye kunnskaper på området frekvenskvalitet.

Tabell 4: Oversikt over internasjonale institusjoner.

Institusjon	Antall artikler
Technical University of Denmark	6
ETH Zurich	3
North China Electric Power University	3
University of Malaya	3
Cardiff University	2
Deakin University	2
Imperial College London	2
Reiner Lemoine Institut	2
Risø National Laboratory	2
RWTH Aachen University	2
Sahand University of Technology	2
Tsinghua University	2
TUBITAK UZAY	2
Universitat Politècnica de Catalunya	2

Som tabellen viser har Technical University of Denmark flest publiseringer internasjonal, etterfulgt av ETH Zurich, North China Electric Power University og University of Malaya.

Tabell 5: Oversikt over nasjonale institusjoner.

Institusjon	Antall artikler
SINTEF	25
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	17

Som tabellen viser har SINTEF og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet et stort antall artikler.

5.2. Keywords

Totalt sett er det 499 keywords fra de 100 artikler analysert. Enkelte temaer gjentok seg blant keywords. Temaene er presentert i tabell 6.

Tabell 6: Oversikt over temaer på bakgrunn av keywords.

Tema	Forklaring på tema	Antall keywords
Fornybar energiproduksjon	Handler om hvordan fornybar energiproduksjon som vann-, vind- og solkraft kan påvirke kraftsystemet	63
Reserver	Handler om hvordan reserver kan påvirke kraftsystemet og hvordan de kan bli handlet med i et kraftmarked	35
Lagringsmuligheter	Handler om hvordan man kan lagre effekt til bruk senere ved behov	22
HVDC – kablers påvirkning i synkronområde (ikke bra	Handler om hvordan HVDC – kabler påvirker synkronområdet i form av effekt overført og ramping	13
Forbrukssides bidrag til balansering	Handler om hvordan forbrukssiden kan bidra aktiv til balansering i kraftsystemet	11
Treghetsmasse	Handler om hvordan treghetsmasse bidrar til frekvensstabilitet	10

Under Fornybar energiproduksjon ble keywords som Hydroelectric power plant, Pumped storage hydro unit og Wind power sortert. Keywords som ble sortert under Reserver var keywords som omhandlet reserver. Det vil si keywords som for eksempel Ancillary services, Balancing power og primary frequency control. Under tema Lagringsmuligheter ble keywords som for eksempel Battery energy storage system, Electric vehicles og Fuel cell sortert. Under tema Forbrukssides bidrag til balansering finner man keywords som Demand as frequency controlled reserve og Demand response. Under HVDC – kabel ble keywords som HVDC links og transmission expansion planning sortert.

Som tabellen viser er det gjort mest forskning på temaet fornybar energiproduksjon. Etter det kommer temaet reserver. Det temaet som er gjort minst forskning på, i dette utvalget av artikler, er hvordan treghetsmasse.

De institusjoner som har forsket på treghetsmasse i kraftsystemet er presentert i tabell 7.

Tabell 7: Oversikt over institusjoner som har forsket på treghetsmasse og i hvilken sammenheng.

Institusjon	Område for treghetsmasse
University Putra Malaysia	Treghetsmasse ved vindkraft
University of Denver	Treghetsmasse ved vindkraft
Chonbuk National University	Treghetsmasse ved vindkraft
National Renewable Energy Laboratory	Treghetsmasse ved vindkraft
SINTEF	Treghetsmasse ved vindkraft og i smartgrids
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Treghetsmasse ved vindkraft og i smartgrids
Cardiff University	Hvordan asynkrone maskiner påvirker kraftsystemet og treghetsmasse
Al-Mustansiriyah University	Hvordan asynkrone maskiner påvirker kraftsystemet og treghetsmasse
Iraq Ministry of Science and Technology	Hvordan asynkrone maskiner påvirker kraftsystemet og treghetsmasse
Technical University of Denmark	Hvordan asynkrone maskiner påvirker kraftsystemet og treghetsmasse
University of Malaya	Treghetsmasse ved vind- og solkraft
Iran University of Science and Technology	Treghetsmasse i mikrogrids og på kraftsystemer med flere fornybare energikilder
Budapest University of Technology and Economics	Treghetsmasse i vindkraft og lagringsmuligheter

Med treghetsmasse ved vindkraft menes hvordan et kraftsystem blir påvirket av en større mengde vindkraft, hvordan dette påvirker treghetsmassen i kraftsystemet og konsekvensene for frekvensen ved frekvensavvik.

6. Diskusjon av analyse

Tabell 3 presenterer søkeordene som ligger til grunn for litteraturanalsen gjort i denne rapporten. Disse søkeordene er plukket ut på bakgrunn av litteratur på området frekvenskvalitet. Søkeordene dekker årsaker til en svakere frekvenskvalitet og mulige løsninger for å forbedre frekvenskvaliteten. Søkeordene dekker ikke alle områder rundt frekvenskvalitet da dette er et stort og komplisert tema. Det betyr at resultatene er mer en oversikt enn et dypdykk i temaet. Det er valgt å gjøres på denne måten da dette er en masteroppgave og tiden er begrenset. I tillegg kan det være av større interesse for Statnett SF å få et generelt bilde av forskning.

Tabell 4 og 5 viser hvilke internasjonale institusjoner som gikk igjen med publiseringer. Blant de nasjonale institusjonene var SINTEF som hadde flest publikasjoner. Det er ikke overraskende grunnet at SINTEF ble brukt som søkemotor. Blant de internasjonale institusjoner er det Technical University of Denmark som har flest publikasjoner.

Tabell 6 viser temaer for keywords. Her ser man at fornybar energiproduksjon er i størst grad omtalt. Spesielt er vindkraft diskutert her. 38 av 63 keywords innenfor dette temaet inneholdt ordet wind. Det tyder på at mye forskning er fokusert rundt dette område. Dette er av noe mindre interesse for Statnett SF da Norge har en meget stor andel vannkraft. Selv om vindkraft vil øke i fremtiden, vil det

ha begrenset innvirkning på frekvenskvaliteten. Derfor er det av større interesse å fokusere på de andre områdene, spesielt forskningen på reserver. Technical University of Denmark har i hovedsak artikler om vindkraft. De er derfor ikke sett på som aktuelle forskningspartnere.

Tabell 7 viser en oversikt over institusjoner og deres forskning på treghetsmasse. Som tabellen viser har forskningen i hovedsak fokusert på utfordringer for kraftsystem med tanke på momentane balanser grunnet lite treghetsmasse. Det er en mindre mengde treghetsmasse i kraftsystemet grunnet mer innføring av asynkrone maskiner som ikke bidrar til treghetsmasse. Dette er tilfelle for sol- og vindkraft. Vindkraft kan bistå ved syntetisk treghetsmasse. Dette betyr at forskning som er funnet på årsaker til momentane frekvensavvik er lite aktuelt for Norge grunnet den store mengden vannkraft.

Tidligere i rapporten er 10 000 minutters grensen for frekvensavvik omtalt. Denne målestokken har en svakhet da den ikke omtaler hvor kritisk en hendelse kan være. Dette er spesielt tydelig om sommeren når forbruket er lavt og roterende masse i kraftsystemet er lavt [57]. Det betyr at frekvens kan ha et stort avvik. ROCOF kan være stor i disse situasjonene da det sier noe om hvor stort det maksimale frekvensavviket blir. Derfor er det en anbefaling til Statnett SF å lage en ny måte å måle frekvenskvalitet på da den nåværende grensen ikke tar hensyn til alvorlighetsgraden av frekvensavviket, for eksempel ved lav roterende masse i kraftsystemet.

Mange av artiklene som er analysert tar for seg virkningen på andre kraftsystemer enn det nordiske synkronområdet. I tillegg er flere av resultatene basert på simuleringer. Resultater fra simuleringer gjort på andre synkronområder er ikke nødvendigvis overførbart til det nordiske synkronområdet. Elementer som størrelsen på kraftnettet, produksjonssammensetning, last og lignende vil variere fra synkronområdet til synkronområdet [58]. Derfor bør hvert system studeres separat.

Totalt ble 100 artikler funnet og analysert. Ved et større antall artikler presentert vil man få et enda bedre bilde av situasjonen på dagens forskning. Nok en gang er dette kun en masteroppgave så tiden er begrenset. Men 100 artikler ble sett på som nok artikler for å få et oversiktsbilde av status på forskning.

7. Anbefaling til forskningsprosjekt og forskningspartnere

Den forskningen som er funnet på årsaker til momentane frekvensavvik er lite aktuelt. I tillegg er det ikke mye forsket på dette. Størsteparten av forskningen ser på innvirkninger fornybar produksjon vil ha på frekvensen og flere institusjoner peker på at strukturelle ubalanser er årsaken til frekvensavvik. Dette er ikke årsaken til momentane frekvensavvik i det norske kraftnett grunnet stor mengde vannkraft. Anbefalingen til Statnett SF er å sette i gang et kompetanseprosjekt på momentane frekvensavvik.

Som resultatet av analysen viser er ikke mye forskning gjort på område rundt årsaker til momentane frekvensavvik og det er derfor det er utfordrende å presentere en forskningspartner på området. Derfor blir det ingen forskningspartner presentert.

8. Konklusjon

Denne rapporten undersøkte hva dagens forskning peker på årsakene til momentane frekvensavvik er, samt identifisere institusjoner som har forsket på dette. Dette ble gjort ved å først skaffe grunnkunnskap om frekvensavvik. På bakgrunn av rapporter fra Statnett og ENSTO-E ble 8 søkeord plukket ut. Disse søkeordene representerte på best mulig måte problematikken rundt frekvensavvik. De 8 søkeordene ble brukt i søkemotorene Science Direct, IEEE, SINTEF og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. 100 artikler ble valgt ut da de inneholdt søkeordet og omhandlet kraftsystem. Fra de 100 artiklene ble institusjon og keywords analysert og presentert. Dette ga et bilde av hvor meget forskning det har vært på de ulike temaene.

Forskningen som er utført omhandler i hovedsak innvirkningen fornybare energikilder som vind- og solkraft vil ha på kraftsystemet. Da Norge har en meget stor andel vannkraft er ikke dette årsaker til momentane frekvensavvik i det norske kraftsystem. Derfor ble anbefalingen til Statnett SF å sette i gang et kompetanseprosjekt på momentane frekvensavvik. Siden det ikke er funnet nok forskning på årsaker til momentane frekvensavvik, viser det at det er behov for mer kompetanse på dette området. Det er årsaken til at ingen forskningspartner er presentert da kunnskapen er for lite nasjonalt og internasjonalt.

Referanser

- [1] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20,» p. 50.
- [2] North European Power Perspectives, «Reglering av kraftsystemet med ett stort innslag av variabel produksjon,» p. 9.
- [3] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20,» p. 17.
- [4] ENTSO-E, «AGREEMENT regarding operation of the interconnected Nordic power system (System Operation Agreement),» p. 31.
- [5] ENTSO-E, «ENTSO-E Member Companies,» [Internett]. Available: <https://www.entsoe.eu/about-entso-e/inside-entso-e/member-companies/Pages/default.aspx>. [Funnet 7 mars 2017].
- [6] Statnett SF, «Kraftsystem akkurat nå,» [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/kraftsystemet/>. [Funnet 7 mars 2017].
- [7] Katholieke Universiteit Leuven & Traactebel Engineering, «Study of the interactions and dependencies of Balancing Markets, intraday trade and automatically activated reserves,» p. 11 og 21.
- [8] Statnett SF, «Nettdrift er en balansekunst,» [Internett]. Available: <http://statnett.no/Samfunnsoppdrag/vart-samfunnsoppdrag/Nettdrift-er-en-balansekunst/>. [Funnet 7 mars 2017].
- [9] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20,» p. 8.
- [10] Statnett SF, «Kraftsystemet akkurat nå,» [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/Kraftsystemet/>. [Funnet 7 mars 2017].
- [11] Norges vassdrags- og energidirektorat, «Leveringskvalitet i kraftsystemet - Forslag til forskrift,» 2004, pp. 29-30.
- [12] Norges vassdrags- og energidirektorat, «Driften av kraftsystemet 2013,» pp. 37-39.
- [13] EURELECTRIC & ENTSO-E, «Deterministic frequency deviations – root causes and proposals for potential solutions,» p. 9.
- [14] Statnett SF, «Halvårsrapport fra Landssentralen,» 1/2016, p. 11.
- [15] Statnett SF, «Statnett's System Operations and Market Development Plan 2014-20,» pp. 12-13.
- [16] EURELECTRIC & ENTSO-E, «Deterministic frequency deviations – root causes and proposals for potential solutions,» p. 8.
- [17] Statnett SF, Svenska Kraftnät, Energinet.dk og Fingrid Oyj, «Challenges and Opportunities for the Nordic Power System,» p. 2.

- [18] ENSTO-E, «Who Is ENTSO-E?», [Internett]. Available: <https://www.entsoe.eu/about-entsoe/Pages/default.aspx>. [Funnet 7 mars 2017].
- [19] ENSTO-E, «Network Code Overview», [Internett]. Available: <https://www.entsoe.eu/major-projects/network-code-development/Pages/default.aspx>. [Funnet 7 mars 2017].
- [20] STORE NORSKE LEKSIKON, «overføringsnett», [Internett]. Available: <https://snl.no/overf%C3%B8ringsnett>. [Funnet 20 September 2017].
- [21] Statnett SF, «Statnett's System Operations and Market Development Plan 2014-20», p. 30.
- [22] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20», p. 48.
- [23] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20», pp. 11-12.
- [24] Norges vassdrags- og energidirektorat, «Systemansvar», [Internett]. Available: <https://www.nve.no/elmarkedstilsynet-marked-og-monopol/systemansvar/>. [Funnet 3 Mai 2017].
- [25] Statnett SF, «Om regulerkraftmarkedet (RK)», [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/Kraftsystemet/Markedsinformasjon/RKOM1/Om-regulerkraftmarkedet-RKM/>. [Funnet 03 Mai 2017].
- [26] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20», p. 23.
- [27] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20», p. 73.
- [28] Comsys AB, «Power Quality», [Internett]. Available: <https://adfpowertuning.com/technology/power-quality.html>. [Funnet 24 September 2017].
- [29] Norges vassdrags- og energidirektorat, «Spenningskvalitet», 23 juli 2017. [Internett]. Available: <https://www.nve.no/elmarkedstilsynet-marked-og-monopol/nettjenester/leveringskvalitet/spenningskvalitet/>. [Funnet 24 september 2017].
- [30] Siemens, «Phasor Measurement Unit (PMU) and Grid Monitoring», [Internett]. Available: <http://w3.siemens.com/smartgrid/global/en/products-systems-solutions/protection/pmu-phasor-measurment-unit/pages/pmu-phasor-measurement-unit.aspx>. [Funnet 24 September 2017].
- [31] johnzacruba, «Grid Frequency and Speed - Effects on Power Generation», 18 Oktober 2009. [Internett]. Available: <http://www.brighthubengineering.com/power-plants/45640-grid-frequency-and-speed-effects-on-power-generation/>. [Funnet 24 September 2017].
- [32] Norges vassdrags- og energidirektorat, «Driften av kraftsystemet 2013», pp. v-vi.
- [33] Statnett SF, «Automatisk frekvensregulering i det nordiske kraftnettet», p. 24.
- [34] Ø. K. Rue, Forfatter, *Smarte Nett*. [Performance]. Statnett SF, 2017.
- [35] Statnett SF, «Rapport fra Systemansvarlig Om kraftsystemet i Norge 2015», p. 41.

- [36] I. Norheim, O. Mogstad, P. Sørensen, C. Jauch, D. Pudjianto og O. Anaya-Lara, «GUIDING A LEAST COST GRID INTEGRATION OF RES-ELECTRICITY IN AN EXTENDED EUROPE,» p. 7.
- [37] Y. Coughlan, «What are the required rate of change of frequency (ROCOF) standards for wind farms in the Irish Grid Code? In addition to generator inertia what are the main influences on the rate of change of frequency?,» p. 1.
- [38] Electrical Concepts, «Principle of df/dt Relay,» [Internett]. Available: <http://electricalbaba.com/rate-change-frequency-rocof-relay/>. [Funnet 4 Mai 2017].
- [39] nationalgrid, «Grid Code Frequency Response Working Group Antony Johnson – System Technical Performance,» p. 11.
- [40] A. Barman, «Modelling of Synthetic Inertia In Simpow,» p. 19.
- [41] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20,» p. 22.
- [42] Olje- og energidepartementet, «Fakta 2008 om energi og vannressurser i Norge, kapittel 7. Kraftmarked,» 2008, p. 90.
- [43] Nord Pool, «Trading,» [Internett]. Available: <http://www.nordpoolspot.com/TAS/>. [Funnet 03 Mai 2017].
- [44] Statnett SF, «Tertiærreserve (FRR-M),» [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/Kraftsystemet/Markedsinformasjon/RKOM1/>. [Funnet 28 September 2016].
- [45] Statnett SF, «Om regulerkraftopsjoner (RKOM),» [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/Kraftsystemet/Markedsinformasjon/RKOM1/Om-RKOM/>. [Funnet 03 Mai 2017].
- [46] Olje- og energidepartementet, «Fakta 2008 om energi og vannressurser i Norge, kapittel 7. Kraftmarked,» 2008, p. 91.
- [47] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20,» pp. 18-19.
- [48] Statnett SF, «Elspot,» [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/en/Market-and-operations/Market-information/Market-functions/Elspot/>. [Funnet 03 Mai 2017].
- [49] F. Holand, «Fremtidens frekvensstabilitet i kraftsystemet - roterende reserver, primærreserver og ny uregulerbar kraft i synkronområdet Norden i 2020,» 2014, p. 29.
- [50] Statnett SF, «Primærreserver (FCR),» [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/Kraftsystemet/Markedsinformasjon/Primærreserver/>. [Funnet 28 September 2016].
- [51] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20,» pp. 15-16.
- [52] F. Holand, «Fremtidens frekvensstabilitet i kraftsystemet - roterende reserver, primærreserver og ny uregulerbar kraft i synkronområdet Norden i 2020,» 2014, p. 30.

- [53] Statnett SF, «Sekundærreserver (aFRR),» [Internett]. Available: <http://www.statnett.no/Kraftsystemet/Markedsinformasjon/sekundarreserver/>. [Funnet 28 September 2016].
- [54] Statnett SF, «Om reservemarkeder,» [Internett]. Available: <http://statnett.no/Kraftsystemet/Markedsinformasjon/>. [Funnet 28 September 2016].
- [55] Energifakta Norge, «FORSYNINGSSIKKERHET,» [Internett]. Available: <https://energifaktanorge.no/norsk-energiforsyning/forsyningssikkerhet/>. [Funnet 28 September 2017].
- [56] EURELECTRIC & ENTSO-E, «Deterministic frequency deviations – root causes and proposals for potential solutions,» pp. 13-14.
- [57] Statnett SF, «Systemdrifts- og markedsutviklingsplan 2014-20,» p. 42.
- [58] I. Norheim, O. Mogstad, P. Sørensen, C. Jauch, D. Pudjianto og O. Anaya-Lara, «GUIDING A LEAST COST GRID INTEGRATION OF RES-ELECTRICITY IN AN EXTENDED EUROPE,» p. 4.

Vedlegg 1

Alle artikler analysert

Frequency quality				
Science direct (advance search med Energy og Engineering)				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Regulation quality for frequency response of turbine regulating system of isolated hydroelectric power plant with surge tank	Wuhan University, Uppsala University	Hydroelectric power plant, Surge tank, Isolate operation, Turbine regulating system, Frequency response, Regulation quality	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0142061515002483	
Non-asymptotic model quality assessment of transfer functions at multiple frequency points	Korea Aerospace University, The University of Melbourne, University of Brescia	System identification, Frequency response, Confidence regions, Model quality, Finite sample properties	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0005109815002757#!	
Power system frequency estimation using a least mean squares differentiator	University of Porto	Frequency estimation, Least squares methods, Power converter, Power quality	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0142061516315587	
Performance of industrial melting pots in the provision of dynamic frequency response in the Great Britain power system	Cardiff University, Open Energi, National Grid, WH Power System Consultant Ltd	Demand response, Distributed control, Dynamic demand, Frequency response, Smart grids	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261916317755#!	

Stochastic modelling of aggregated thermal loads for impact analysis of demand side frequency regulation in the case of Sardinia in 2020	Università degli Studi di Genova, Ricerca sul Sistema Energetico	Demand response, Thermostatically controlled loads, Frequency control, Power system modelling	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0142061516327430#!	
SINTEF				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponset av
Frequency Quality in the Nordic Power System: Wind Variability, Hydro Power Pump Storage and Usage of HVDC Links	SINTEF	Offshore wind variability, hydro power flexibility, balancing power, frequency quality, pump storage, HVDC links, LFC	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1046640	
Applying power quality characteristic of wind turbines for assessing impact on voltage quality	SINTEF	wind turbines, grid connection, power quality, frequency, slow voltagevariations, flicker, voltage dips, harmonics	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S5915	
IEEE				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponset av

Evaluation of different strategies for frequency quality control	KTH Royal Institute of Technology, Svenska kraftnät	HVDC Ramping Rate, Wind power production, frequency quality, frequency control, primary frequency control, Variable Generation (VG)	http://ieeexplore.ieee.org/document/7516530/	
A prediction method for power frequency quality based on Bayesian theorem and uncertainty classification	Michigan Technological University	Bayes methods, Uncertainty, Measurement uncertainty, Phasor measurement units, Standards, Frequency measurement, Prediction methods	http://ieeexplore.ieee.org/document/6804564/keywords?ctx=keywords	
Evaluating frequency quality of Nordic system using PMU data	Technical University of Denmark, Ea Energianalyse A/S	Demand as frequency controlled reserve, Frequency quality, Phasor Measurement Unit	http://ieeexplore.ieee.org/document/4596468/	
DSM based frequency quality control of power system	Harbin Institute of Technology, North China Electric Power University	power system, demand side management (DSM), direct load control (DLC), frequency quality	http://ieeexplore.ieee.org/document/4523771/	

Research on Coordinated Control Strategy for Improving the Frequency and Voltage Quality of Power System Based on Adaptive Fuzzy Control Using Wind Power and Energy Storage	The Chinese Academy of Sciences	Wind power, Energy storage, adaptive control, fuzzy control, coordinated control	http://ieeexplore.ieee.org/document/7926864/	
Frequency deviation				
Science direct (advance search med Energy og Engineering)				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Spectral correction-based method for interharmonics analysis of power signals with fundamental frequency deviation	TUBITAK UZAY	Harmonic, Interharmonic, Frequency deviation, Spectral correction, Power quality (PQ), FFT	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378779609000054	
Frequency deviation control by coordination control of FC and double-layer capacitor in an autonomous hybrid renewable energy power generation system	Shiraz University of Technology	Wind turbine generator (WTG), Double-layer capacitor (DLC), Fuel cell (FC), Photovoltaic (PV), Frequency control	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960148110005665	
An integrated control method for a wind farm to reduce frequency deviations in a small power system	University of the Ryukyus	Frequency control, Load estimation, Pitch angle control, Wind farm, Wind speed prediction	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261910003892	
A novel control approach for virtual synchronous generators to suppress frequency and voltage	Kawasaki Technology Co. Ltd, Kawasaki Heavy Industries Ltd, University of Kurdistan, Osaka University	Distributed generator, Frequency/voltage deviation, Inverter control, Microgrid, Synchronous analysis	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261917308097#f0040	

fluctuations in microgrids				
Interharmonics analysis of power signals with fundamental frequency deviation using Kalman filtering	TUBITAK UZAY, Middle East Technical University	Harmonics, Interharmonics, Frequency deviation, Kalman filter (KF), Power quality (PQ), Electric arc furnace (EAF)	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378779610000659	
An analytical approach for removal of decaying DC component considering frequency deviation	Amirkabir University of Technology	Protective relaying, Phasor estimation, Decaying DC, Hilbert transform, Discrete Fourier transform, Frequency fluctuation	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378779615002771	
SINTEF				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
A robust approach for system identification in the frequency domain	SINTEF, University of Toronto	Frequency domain fitting, multivariable system, Frequency domain fitting, multivariable system, rational approximation, state equation, system identification	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S5941	
Validation of frequency-dependent transmission line models	SINTEF	Electromagnetic transients, high-speed interconnects, power systems, transmission line modeling,	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S5962	
Parameter estimation from frequency response measurements	SINTEF, Universitat Politècnica de Catalunya	Modeling, Power System Transients, Frequency Response, Synchronous Machines, Transformers	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S14132	
IEEE				

Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponset av
Coordinated Control Algorithm for Distributed Battery Energy Storage Systems for Mitigating Voltage and Frequency Deviations	Sungkyunkwan University	Battery energy storage system (BESS), coordinated control, frequency deviation, load factor, voltage deviation	http://ieeexplore.ieee.org/document/7115169/keywords	Human Resources Development program of the Korea Institute of Energy Technology Evaluation, Korea government Ministry of Trade, Industry, and Energy
Controlling of frequency deviations in interconnected power systems using smart techniques	Amity University	Power Modulation Controller (PMC), High Voltage Direct Current (HVDC) Link, Frequency Oscillations, Automatic Generation Control (AGC), Smart Techniques, Power Modulation, Controllers, Power Modulation, Integrated Power Systems, Regulatory Expert Fuzzy System (REFS), Area Control Error (ACE)	http://ieeexplore.ieee.org/document/7853222/	
Algorithm for measuring amplitude and frequency deviations intended for PMU	Centro Nacional de Metrología	Power quality, Amplitude modulation, Frequency modulation, Measurement, Measurement techniques	http://ieeexplore.ieee.org/document/7540659/	
Frequency deviation control of a thermal and hydro area connected system	National Institute of Technology Meghalaya, Siliguri Institute of Technology	Controller, Bacterial foraging optimization technique, PID Controller, Thermal power plants, Hydro power plant	http://ieeexplore.ieee.org/document/7513295/	

A Modified Dynamic Synchronphasor Estimation Algorithm Considering Frequency Deviation	Jiaotong University	Frequency deviation, frequency estimation, dynamic phasor estimation, STFT, Taylor series	http://ieeexplore.ieee.org/document/7543499/	National Science Fund for Distinguished Young Scholars, National Natural Science Foundation of China, Fundamental Research Funds for the Central Universities
Low-voltage ride-through analysis of permanent magnet synchronous wind generator with harmonic distortion and frequency deviation using resonant controllers	Federal University of Minas Gerais, Federal University of Itajubá	resonant controllers, harmonic distortion, voltage sag, wind energy conversion system	http://ieeexplore.ieee.org/document/7972539/	
Method of estimating the maximum penetration level of wind power using transient frequency deviation index based on COI frequency	University Putra Malaysia	penetration of wind power, frequency deviation, center of inertia frequency, frequency trajectory	http://ieeexplore.ieee.org/document/7951572/	
Deterministic frequency deviations				
Science direct (advance search med Energy og Engineering)				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Blackouts risk evaluation by Monte Carlo Simulation regarding cascading outages and system frequency deviation	École Polytechnique Fédérale de Lausanne	Monte Carlo Simulation, Gaussian Mixture Method, DC OPF, Cascading outages, Power law distribution	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378779612000727	

Deep belief network based deterministic and probabilistic wind speed forecasting approach	Shenzhen University	Deep belief network, Wind speed forecast, Deep learning, Quantile regression, Wavelet transform	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261916312053	
The role of coordinated load shifting and frequency-based pricing strategies in maximizing hybrid system profit	Sahand University of Technology	Day-ahead load shifting, Maximum utilization of renewable sources, Maximizing hybrid system profit, Stochastic optimization, Frequency-based pricing, Pumped storage hydro unit	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360544217311490	
Providing frequency regulation reserve services using demand response scheduling	University of Hawai'i Manoa	Battery energy storage system, Water heater scheduling, Dynamic programming (DP), Demand response (DR), Frequency regulating reserve	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0196890416306276	
Impact of energy storage units on load frequency control of deregulated power systems	Annamalai University	Artificial Cooperative Search algorithm, Deregulated power systems, Energy storage unit, Load frequency control, Superconducting Magnetic Energy Storage, Redox Flow Batteries	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360544215017661	
Scenario-based stochastic optimal operation of wind, photovoltaic, pump-storage hybrid system in frequency-based pricing	Sahand University of Technology	Two-stage objective function, Stochastic optimization, Frequency based pricing, Optimal hourly contract, Pumped storage hydro unit	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S019689041500816X	

A new tool to estimate maximum wind power penetration level: In perspective of frequency response adequacy	University of Queensland	Maximum wind penetration level, Frequency response of wind farm, Power system security	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261915005486	
SINTEF				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Grid integration of big photovoltaic farms with energy storage support	SINTEF	PV Grid Codes, Frequency respons, Ramping, Storage	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1242490	
Design, tuning and testing of a flexible PLL for grid synchronization of three-phase power converters	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskap elige universitet	Estimation technique, FPGA, Phase-Locked Loop, Real time processing, Tuning	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S14241	
Improving the network infeed accuracy of non-dispatchable generators with energy storage devices	SINTEF, ETH Zurich	Energy storage, Wind turbines, Photovoltaic systems, Reliability	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S7857	
Simulations of wind power integration with complementary power system planning tools	SINTEF, Risø National Laboratory	Wind power, Power system planning, Market, Secondary control	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S4464	
Coordinated Control between Wind and Hydro Power Systems through HVDC Links	SINTEF	Storm control, Balancing power, LFC, Reservation of capacity on HVDCs, Offshore wind	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+938828	
IEEE				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
An MPC strategy for automatic generation control with consideration of deterministic power imbalances	Swissgrid	Power system dynamics, Automatic generation control, Frequency control, Predictive models, Mathematical	http://ieeexplore.ieee.org/document/6629359/	

		model, Load modeling		
Demand-side contribution to secondary frequency control in an isolated wind-aluminum system	CPI Mengdong Energy Group Co., Ltd, North China Electric Power University	isolated power system, Aluminum smelter loads (ASLs), wind penetrations, secondary frequency control (SFC), demand side management (DSM)	http://ieeexplore.ieee.org/document/7446628/	
A Method for Sizing Energy Storage System to Increase Wind Penetration as Limited by Grid Frequency Deviations	Chinese Academy of Sciences, North China Electric Power University	Energy storage system, Fourier transform (FT), frequency deviation, power spectrum density (PSD), stochastic process, wind penetration limit, wind power	http://ieeexplore.ieee.org/document/7038229/	IEEE Power & Energy Society
Method for Assessing Grid Frequency Deviation Due to Wind Power Fluctuation Based on "Time-Frequency Transformation "	Tsinghua University, Risø National Laboratory	wind power fluctuation, Fourier transform (FT), frequency deviation, power spectrum density (PSD), Wiener-Khinchin theorem	http://ieeexplore.ieee.org/document/5959228/	
Frequency deviations and generation scheduling in the nordic system	Lund University, Technical university of denmark	Phasor Measurement Unit (PMU), Frequency Deviations, Frequency Variations, Hourly Scheduled Generation, Island Operation	http://ieeexplore.ieee.org/document/6019176/	
Structural imbalances power grid				

Science direct (advance search med Energy og Engineering)				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Impact of operation strategies of large scale battery systems on distribution grid planning in Germany	Reiner Lemoine Institut, Universitat Politècnica de Catalunya	Grid planning, Distribution grid, Large scale batteries, Community storage, Primary frequency control	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032117302976	
Improvement of grid frequency dynamic characteristic with novel wind turbine based on electromagnetic coupler	Qingdao University, ETH Zürich, Tsinghua University, Technical University of Denmark	Wind power, Synchronous generator, Wind turbine, Electromagnetic coupler, Frequency response	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960148117305438	
An entropy-based metric to quantify the robustness of power grids against cascading failures	Delft University of Technology, Netherlands Organisation for applied scientific research	Cascading failures, Robustness, Complex networks, Power grid, Entropy, Metric	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0925753513001215	
Active power control design for supporting grid frequency regulation in wind farms	Concordia University	Active power control, Adaptive control, Fault tolerance, Frequency control, Wind farm	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1367578815000401	
A comprehensive review of synchronization methods for grid-connected converters of renewable energy source	University of Malaya, Universiti Malaysia Pahang, Universiti Malaysia Sarawak	Grid synchronization, Grid-connected converter, Phase angle estimation, Frequency estimation, Phase-locked loop	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032116000964	
SINTEF				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
A framework to determine optimal offshore grid structures for wind power integration and power exchange	SINTEF	Transmission expansion planning, wind energy, mixed integer, linear programming, offshore grid	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S19091	

Balancing Energy Market Integration Considering Grid Constraints	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	PTDF, Balancing market integration, DCOFP, FBMC, Imbalance netting, IEEE 30-bus test system	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1285932	
IEEE				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponset av
Improved inertial control for permanent magnet synchronous generator wind turbine generators	University of Denver, Chonbuk National University, National Renewable Energy Laboratory	maximum power point tracking, Inertial response, permanent magnet synchronous generator wind turbine, FAST model, frequency regulation	http://ieeexplore.ieee.org/document/7580554/	Institution of Engineering and Technology
Dynamic dimensioning of balancing reserve	RWTH Aachen University,	Balancing Energy, Reserve Capacity, International Grid Control Cooperation, Load-Frequency-Control	http://ieeexplore.ieee.org/document/7981896/	
Indian electricity grids: A decade of reformation and roadmap ahead	Power System Operation Corporation Limited	smart grid, Ancillary services, congestion management, imbalance pricing, transmission pricing, competitive bidding, market mechanism, renewable energy certificates, power exchange (PX)	http://ieeexplore.ieee.org/document/6039584/	
Stochastic imbalances power grid				
Science direct (advance search med Energy og Engineering)				

Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
An approach for efficient assessment of the performance of double auction competitive power market under variable imbalance cost due to high uncertain wind penetration	National Institute of Technology Silchar	Competitive power market, Imbalance cost, Forecasted wind speed, Actual wind speed, Power pool, Locational marginal pricing	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960148117301477	
A stochastic model for energy resources management considering demand response in smart grids	Research Group on Intelligent Engineering and Computing for Advanced Innovation and Development	Demand response, Electric vehicles, Energy resource scheduling, Smart grid, Stochastic programming, Uncertainty	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378779616304631	
Active power filter (APF) for mitigation of power quality issues in grid integration of wind and photovoltaic energy conversion system	University of Malaya, Deakin University	Active filter, Power quality, Grid-connected system, Transformerless inverter, Renewable energy integration, Reduced-switch-count inverter	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032116304267	
SINTEF				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Value of combining hydrogen production with wind power in short-term electricity markets	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Statnett SF	Wind power, Hydrogen, Stochastic optimization	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S11437	
Onshore and Offshore Transmission Expansion in the European Grid for Large Scale Wind Integration in the North Sea	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Offshore wind, hydro power, renewable energy, transmission expansion planning, electrical infrastructure, mixed integer algorithm, investment costs, stochastic dynamic programming.	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+951600	

Laboratory demonstration of inertial response from VSC-HVDC connected wind farms	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	wind farm, Primary control, inertial response, HVDC, VSC	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1245522	
IEEE				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponset av
A Flexible Stochastic Optimization Method for Wind Power Balancing With PHEVs	ELECTA, VITO	Demand side management, electric vehicles, Markov decision process, stochastic optimal control, wind balancing	http://ieeexplore.ieee.org/document/6800157/	
Fuzzy gain scheduled load frequency controller in presence of grid code frequency responsive wind power penetration	Deakin University, RMIT University	Frequency responsive wind plant, Fuzzy Logic, Gain Scheduling, Load frequency controller	http://ieeexplore.ieee.org/document/7749366/	
15 minutes market frequency				
Science direct (advance search med Energy og Engineering)				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponset av
The potential of grid-orientated distributed cogeneration on the minutes reserve market and how changing the operating mode impacts on CO2 emissions	Wuppertal Institute	Distributed cogeneration, CHP (combined heat and power), CO2 emissions, Minutes reserve market, Balancing power, Grid-orientated operation mode	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360544216301700	

Barriers to entry in frequency-regulation services markets: Review of the status quo and options for improvements	Génie électrique et électronique de Paris, Helmholtz Centre for Environmental Research, University of Paris-Sud, CentraleSupélec	Market design, Frequency regulation services, Distributed energy resources	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032117312005	
Econometric analysis of 15-minute intraday electricity prices	University of Duisburg-Essen, University of St. Gallen, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Intraday electricity prices, Bidding behavior, Renewable energies	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140988317300683	
Reforming minute reserve policy in Germany: A step towards efficient markets?	Vienna University of Economics and Business	Balancing power, Policy reform, Market efficiency	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421509002171	
Methodology to analyze combined heat and power plant operation considering electricity reserve market opportunities	Lappeenranta University of Technology	Combined heat and power, Frequency containment, Electricity markets	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360544217305273	
An integrated pan-European ancillary services market for frequency control	ETH Zürich, Swissgrid	Ancillary services, Dimensioning, Pan-European electricity market	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421513006733	
Frequency responsive services by wind generation resources in United States	Texas Tech University	Ancillary service markets, Emulated inertial response, Synchronous inertial response, Primary frequency response, Variable speed wind turbines, Reliability standard, Frequency responsive service	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032115012630	
IEEE				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/spons et av

Stochastic programming for valuing energy storage providing primary frequency control	Université catholique de Louvain	Stochastic Programming, Energy storage, Frequency Containment Reserves, Grid-frequency modelling	http://ieeexplore.ieee.org/document/7513938/	
Structural imbalances in the Nordic power system — Causes, future expectations and remedies	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Statnett SF	ramping, Power system, imbalance	http://ieeexplore.ieee.org/document/6861227/	
Analysis of the minimum activation period of batteries in frequency containment reserve	Fraunhofer Institute for Solar Energy Systems ISE	Battery Energy Storage Systems (BESS), Corrective Power, Frequency Containment Reserve, Minimum Activation Period, Power Reserve Markets	http://ieeexplore.ieee.org/document/7981904/	
Inertia frequency deviation				
Science direct (advance search med Energy og Engineering)				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
A novel adaptive deadbeat-based control for load frequency control of low inertia system in interconnected zones north and south of Scotland	Cardiff University, Al-Mustansiriyah University, Iraq Ministry of Science and Technology	Adaptive Deadbeat (ADB), Load Frequency Control (LFC), Low inertia system, Multiarea system, Power system, Particle Swarm Optimization (PSO), Rate of Change of Frequency (RoCoF), Scotland zones, Smart grid	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S014206151631626X	

Comparison between synthetic inertia and fast frequency containment control based on single phase EVs in a microgrid	Technical University of Denmark	Electric vehicles, Experimental validation, Frequency containment control, Frequency stability, Synthetic inertia	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261917308024	
Inertia response and frequency control techniques for renewable energy sources: A review	University of Malaya	Deloading control, Energy storage system (ESS), Frequency regulation, Inertia, Load shedding, Over-speed control, Rate of change of frequency (ROCOF), Renewable energy source (RES)	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032116309212	
Smart microgrid hierarchical frequency control ancillary service provision based on virtual inertia concept: An integrated demand response and droop controlled distributed generation framework	Iran University of Science and Technology	Microgrid energy management system, Droop control, Virtual inertia, Reserve scheduling, Demand response	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0196890414010887	
SINTEF				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Equivalence of Virtual Synchronous Machines and Frequency-Droops for Converter-Based MicroGrids	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	virtual synchronous machine, Droop control, power electronic converters	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1049603	
Virtual synchronous machine-based control of a single-phase bidirectional battery charger for providing vehicle-to-grid services	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Bidirectional battery charger, electric vehicle charging, vehicle-to-grid services, virtual synchronous machine	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1357789	

A synchronization controller for grid reconnection of islanded virtual synchronous machines	SINTEF	Virtual Synchronous Machine, Islanding Operation, Grid Synchronization, Power Electronic Converters	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1343772	
IEEE				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Enhancing power system frequency stability with synthetic inertia	Budapest University of Technology and Economics	Frequency control, Renewable energy sources, Power system stability, Synthetic inertia	http://ieeexplore.ieee.org/document/8011254/	
Analysis of Frequency Transients in Isolated Microgrids	Indian Institute of Technology Bombay	Microgrids, Damping, Transient analysis, Power system stability, Generators, Stability analysis	http://ieeexplore.ieee.org/document/8022948/	
Frequency evaluation of the Nordic power system using PMU measurements	Chalmers University of Technology	frequency response, phasor measurement, power markets, wind turbines	http://ieeexplore.ieee.org/document/8025491/	
Imbalances caused by forecast errors				
Science direct (advance search med Energy og Engineering)				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/ind ex terms	Kilde	Skrevet for/spons et av
Early power to gas applications: Reducing wind farm forecast errors and providing secondary control reserve	Reiner Lemoine Institut, University of Wuppertal, Forschungszentrum Jülich, RWTH Aachen University	Power to gas, Fuel cell, Electrolyzer, Secondary control reserve, Forecast error	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306261916309199	

Optimal operation of a pumped-storage hydro plant that compensates the imbalances of a wind power producer	Carlos III University of Madrid	Wind power, Management of forecast errors, Pumping storage, Wind-hydro coordination, Wind power scenarios, Optimization	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378779611000940	
Benefits of solar forecasting for energy imbalance markets	University of California San Diego	Solar forecasting, Real-time market, Energy imbalance market, Reserves	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960148115302901	
SINTEF				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponsert av
A Multiscale Wind and Power Forecast System for Wind Farms	SINTEF, The Norwegian Meteorological Institute	Wind Energy, Power Forecasting, Multiscale Models	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1147371	
Alternative schemes for exchange of balancing resources between separate synchronous systems in Northern Europe	SINTEF, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Balance Management, Exchange schemes, HVDC links, Power system optimisation	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+A21288	The Norwegian Research Council
Method for assessing impact of large-scale wind power integration on reserves	SINTEF, Imperial College London	large-scale wind power integration, reserves, system frequency, UK system	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=SINTEF+S4690	
IEEE				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponsert av
Adequacy of frequency reserves for high wind power generation	Technical University of Denmark, Energinet.dk	power generation economics, power system restoration, probability, wind power plants	http://ieeexplore.ieee.org/document/7984981/	
Load control for supply-demand balancing under Renewable Energy forecasting	Saarland University	DC Micro-grid, Demand side management, Support vector machine, Sliding mode control	http://ieeexplore.ieee.org/document/8001071/	

Estimating the spinning reserve requirements in systems with significant wind power generation penetration	University of Manchester	wind power generation, Expected energy not served, mixed integer programming, Monte Carlo methods, power generation dispatch, power generation scheduling, spinning reserve, value of lost load	http://ieeexplore.ieee.org/document/4682642/	
Adequacy of operating reserves for power systems in future european wind power scenarios	Technical University of Denmark	variability, operating reserves, wind generation, ENTSO-E, forecast error	http://ieeexplore.ieee.org/document/7286548/	
<u>Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet</u> <u>Power System Publications</u>				
Artikkelnavn	Forfatter (institusjon)	Keywords/index terms	Kilde	Skrevet for/sponset av
Smoothing of Offshore Wind Power Variations with Norwegian Pumped Hydro: Case Study	University of Padova, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, SINTEF	pumped hydro, offshore wind, power fluctuations, reservoir optimization	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876610215030477	
Model Predictive Load-Frequency Control	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	model predictive control, Load frequency control	http://ieeexplore.ieee.org/document/7065326/	IEEE Power & Energy Society
Model predictive load-frequency control taking into account imbalance uncertainty	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Imperial College London	Model predictive control, Load frequency control, Robust control, Intermittent energy resources, Power system control	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0967066115300496	
Balancing of Variable Wind and Solar Production in Continental Europe with Nordic Hydropower – A Review of	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	Variability, Balancing power, Storage, Hydropower	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876610215030519	

Simulation Studies				
Economic Analysis of Large-Scale Pumped Storage Plants in Norway	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, SINTEF	Pumped storage plant, power system, renewable energy, energy storage, green battery	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876610215030222	
Joint Modelling of Wind Power and Hydro Inflow for Power System Scheduling	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, SINTEF	Forecasting, hydro inflow, power system scheduling, wind power, vector autoregressive model	http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876610215030398	
A Virtual synchronous machine implementation for distributed control of power transformers in SmartGrids	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, SINTEF	Distributed generation, Energy conversion, Inertia emulation, Power electronic control, Small-signal stability, Virtual Synchronous Machine	https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRStin+1230063	

Vedlegg 2

Active filter
Active power control
Actual wind speed
adaptive control
Adaptive control
Adaptive Deadbeat (ADB)
Aluminum smelter loads (ASLs)
Amplitude modulation
Ancillary service markets
Ancillary services
Ancillary services
Area Control Error (ACE)
Artificial Cooperative Search algorithm
Automatic generation control
Automatic Generation Control (AGC)
Bacterial foraging optimization technique
Balance Management
Balance Management
Balancing Energy
Balancing market integration
balancing power
Balancing power
Balancing power
Balancing power
Balancing power
Balancing power
Battery energy storage system
Battery energy storage system (BESS)
Battery Energy Storage Systems (BESS)
Bayes methods
Bidding behavior
Bidirectional battery charger
Cascading failures
Cascading outages
center of inertia frequency
CHP (combined heat and power)
CO2 emissions
Combined heat and power
Community storage
competitive bidding
Competitive power market
Complex networks
Confidence regions
congestion management
Controller
Controllers

coordinated control
coordinated control
Corrective Power
Damping
Day-ahead load shifting
DC Micro-grid
DC OPF
DCOPF
Decaying DC
Deep belief network
Deep learning
Deloading control
Demand as frequency controlled reserve
Demand response
Demand response
Demand response
Demand response
Demand response (DR)
Demand side management
Demand side management
demand side management (DSM)
demand side management (DSM)
Deregulated power systems
Dimensioning
direct load control (DLC)
Discrete Fourier transform
Distributed cogeneration
Distributed control
Distributed energy resources
Distributed generation
Distributed generator
Distribution grid
Double-layer capacitor (DLC)
Droop control
Droop control
Dynamic demand
dynamic phasor estimation
Dynamic programming (DP)
Electric arc furnace (EAF)
electric vehicle charging
Electric vehicles
electric vehicles
Electric vehicles
electrical infrastructure
Electricity markets
Electrolyzer

Electromagnetic coupler
Electromagnetic transients
Emulated inertial response
Energy conversion
Energy imbalance market
Energy resource scheduling
Energy storage
energy storage
Energy storage
Energy storage
Energy storage
Energy storage system
Energy storage system (ESS)
Energy storage unit
Entropy
ENTSO-E
Estimation technique
Exchange schemes
Exchange schemes
Expected energy not served
Experimental validation
FAST model
Fault tolerance
FBMC
FFT
Finite sample properties
Forecast error
forecast error
Forecasted wind speed
Forecasting
Fourier transform (FT)
Fourier transform (FT)
FPGA
Frequency based pricing
Frequency containment
Frequency containment control
Frequency Containment Reserve
Frequency Containment Reserves
Frequency control
frequency control
Frequency control
Frequency control
Frequency control
Frequency control
Frequency control
Frequency control
Frequency control
Frequency deviation
Frequency deviation

Frequency deviation
frequency deviation
frequency deviation
frequency deviation
frequency deviation
Frequency Deviations
Frequency domain fitting
Frequency domain fitting
Frequency estimation
frequency estimation
Frequency estimation
Frequency fluctuation
Frequency measurement
Frequency modulation
Frequency Oscillations
frequency quality
frequency quality
Frequency quality
frequency quality
Frequency regulating reserve
frequency regulation
Frequency regulation
Frequency regulation services
Frequency respons
Frequency response
Frequency response
Frequency response
Frequency Response
Frequency response
frequency response
Frequency response of wind farm
Frequency responsive service
Frequency responsive wind plant
Frequency stability
frequency trajectory
Frequency Variations
Frequency/voltage deviation
Frequency-based pricing
Fuel cell
Fuel cell (FC)
fuzzy control
Fuzzy Logic
Gain Scheduling
Gaussian Mixture Method
Generators
green battery

Grid planning
Grid synchronization
Grid Synchronization
Grid-connected converter
Grid-connected system
Grid-frequency modelling
Grid-orientated operation mode
Harmonic
harmonic distortion
Harmonics
High Voltage Direct Current (HVDC) Link
high-speed interconnects
Hilbert transform
Hourly Scheduled Generation
HVDC
HVDC links
HVDC links
HVDC links
HVDC Ramping Rate
hydro inflow
hydro power
hydro power flexibility
Hydro power plant
Hydroelectric power plant
Hydrogen
Hydropower
IEEE 30-bus test system
imbalance
Imbalance cost
Imbalance netting
imbalance pricing
Inertia
Inertia emulation
Inertial response
inertial response
Integrated Power Systems
Interharmonic
Interharmonics
Intermittent energy resources
International Grid Control Cooperation
Intraday electricity prices
Inverter control
investment costs
Island Operation
Islanding Operation
Isolate operation

isolated power system
Kalman filter (KF)
Large scale batteries
large-scale wind power integration
Least squares methods
LFC
LFC
linear programming
Load estimation
load factor
Load frequency control
Load frequency control
Load frequency control
Load Frequency Control (LFC)
Load frequency controller
Load modeling
Load shedding
Load-Frequency-Control
Locational marginal pricing
Low inertia system
Management of forecast errors
Market
Market design
Market efficiency
market mechanism
Markov decision process
Mathematical model
Maximizing hybrid system profit
maximum power point tracking
Maximum utilization of renewable sources
Maximum wind penetration level
Measurement
Measurement techniques
Measurement uncertainty
Metric
Microgrid
Microgrid energy management system
Microgrids
Minimum Activation Period
Minutes reserve market
mixed integer
mixed integer algorithm
mixed integer programming
model predictive control
Model predictive control
Modeling

Monte Carlo methods
Monte Carlo Simulation
Multiarea system
Multiscale Models
multivariable system
multivariable system
offshore grid
offshore wind
Offshore wind
Offshore wind
Offshore wind variability
operating reserves
Optimal hourly contract
Optimization
Over-speed control
Pan-European electricity market
Particle Swarm Optimization (PSO)
penetration of wind power
permanent magnet synchronous generator wind turbine
Phase angle estimation
Phase-Locked Loop
Phase-locked loop
Phasor estimation
phasor measurement
Phasor Measurement Unit
Phasor Measurement Unit (PMU)
Phasor measurement units
Photovoltaic (PV)
Photovoltaic systems
PID Controller
Pitch angle control
Policy reform
Power converter
Power electronic control
power electronic converters
Power Electronic Converters
power exchange (PX)
power fluctuations
Power Forecasting
power generation dispatch
power generation economics
power generation scheduling
Power grid
Power law distribution
power markets

Power Modulation
Power Modulation
Power Modulation Controller (PMC)
Power pool
Power quality
Power quality
Power quality
Power quality (PQ)
Power quality (PQ)
Power Reserve Markets
power spectrum density (PSD)
power spectrum density (PSD)
power system
power system
Power system
Power system
Power system control
Power system dynamics
Power system modelling
Power system optimisation
Power system optimisation
Power system planning
power system restoration
power system scheduling
Power system security
Power system stability
Power system stability
Power System Transients
power systems
Power to gas
Prediction methods
Predictive models
Primary control
primary frequency control
Primary frequency control
Primary frequency response
probability
Protective relaying
PTDF
pump storage
pumped hydro
Pumped storage hydro unit
Pumped storage hydro unit
Pumped storage plant
Pumping storage
PV Grid Codes

Quantile regression
Ramping
ramping
Rate of Change of Frequency (RoCoF)
Rate of change of frequency (ROCOF)
rational approximation
Real time processing
Real-time market
Redox Flow Batteries
Reduced-switch-count inverter
Regulation quality
Regulatory Expert Fuzzy System (REFS)
Reliability
Reliability standard
Renewable energies
renewable energy
renewable energy
renewable energy certificates
Renewable energy integration
Renewable energy source (RES)
Renewable energy sources
Reservation of capacity on HVDCs
Reserve Capacity
Reserve scheduling
Reserves
reserves
reservoir optimization
resonant controllers
Robust control
Robustness
Scotland zones
Secondary control
Secondary control reserve
secondary frequency control (SFC)
Sliding mode control
Small-signal stability
smart grid
Smart grid
Smart grid
Smart grids
Smart Techniques
Solar forecasting
Spectral correction
spinning reserve
Stability analysis
Standards

state equation
STFT
stochastic dynamic programming
stochastic optimal control
Stochastic optimization
Stochastic optimization
Stochastic optimization
stochastic process
Stochastic programming
Stochastic Programming,
Storage
Storage
Storm control
Superconducting Magnetic Energy Storage
Support vector machine
Surge tank
Synchronous analysis
Synchronous generator
Synchronous inertial response
Synchronous Machines
Synthetic inertia
Synthetic inertia
system frequency
System identification
system identification
Taylor series
Thermostatically controlled loads
Transformerless inverter
Transformers
Transient analysis
Transmission expansion planning
transmission expansion planning
transmission line modeling
transmission pricing
Tuning
Turbine regulating system
Two-stage objective function
UK system
Uncertainty
Uncertainty
value of lost load
Variability
variability
Variable Generation (VG)
Variable speed wind turbines
vector autoregressive model

vehicle-to-grid services
Virtual inertia
Virtual Synchronous Machine
virtual synchronous machine
Virtual Synchronous Machine
virtual synchronous machine
voltage deviation
voltage sag
VSC
Water heater scheduling
Wavelet transform
Wiener–Khinchin theorem
wind balancing
wind energy
Wind Energy
wind energy conversion system
Wind farm
Wind farm
wind farm
wind generation
wind penetration limit
wind penetrations
Wind power
wind power
Wind power
wind power
Wind power
Wind power
Wind power
wind power fluctuation
wind power generation
wind power plants
Wind power production
Wind power scenarios
Wind speed forecast
Wind speed prediction
Wind turbine
Wind turbine generator (WTG)
Wind turbines
wind turbines
Wind-hydro coordination

Vedlegg 3

Institusjoner i alfabetisk rekkefølge med antall publiseringer

Al-Mustansiriyah University
Amirkabir University of Technology
Amity University
Annamalai University
Budapest University of Technology and Economics
Cardiff University x 2
Carlos III University of Madrid
CentraleSupélec
Centro Nacional de Metrología
Chalmers University of Technology
Chinese Academy of Sciences
Chonbuk National University
Concordia University
CPI Mengdong Energy Group Co. Ltd
Deakin University x 2
Swissgrid
Delft University of Technology
Ea Energianalyse A/S
École Polytechnique Fédérale de Lausanne
ELECTA
Energinet.dk
ETH Zurich x 3
Federal University of Itajubá
Federal University of Minas Gerais
Forschungszentrum Jülich
Fraunhofer Institute for Solar Energy Systems ISE
Génie électrique et électronique de Paris
Harbin Institute of Technology
Helmholtz Centre for Environmental Research
Imperial College London x 2
Indian Institute of Technology Bombay
Iran University of Science and Technology
Iraq Ministry of Science and Technology
Jiaotong University
Kawasaki Heavy Industries Ltd
Kawasaki Technology Co. Ltd
Korea Aerospace University
KTH Royal Institute of Technology
Lappeenranta University of Technology
Lund University
Michigan Technological University
Middle East Technical University
National Grid

National Institute of Technology Meghalaya
National Institute of Technology Silchar
National Renewable Energy Laboratory
Netherlands Organisation for applied scientific research
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet x 17
North China Electric Power University x 3
Open Energi
Osaka University
Power System Operation Corporation Limited
Qingdao University
Reiner Lemoine Institut x 2
Research Group on Intelligent Engineering and Computing for Advanced Innovation and Development
Ricerca sul Sistema Energetico
Risø National Laboratory x 2
RMIT University
RWTH Aachen University x 2
Saarland University
Sahand University of Technology x 2
Shenzhen University
Shiraz University of Technology
Siliguri Institute of Technology
SINTEF x 25
Statnett SF x 2
Sungkyunkwan University
Svenska kraftnät
Swissgrid
Technical University of Denmark x 6
Texas Tech University
The Chinese Academy of Sciences
The Norwegian Meteorological Institute
The University of Melbourne
Tsinghua University x 2
TUBITAK UZAY x 2
Università degli Studi di Genova
Universitat Politècnica de Catalunya x 2
Université catholique de Louvain
Universiti Malaysia Pahang
Universiti Malaysia Sarawak
University of Brescia
University of California San Diego
University of Denver
University of Duisburg-Essen
University of Hawai'i Manoa
University of Kurdistan
University of Malaya x 3

University of Manchester
University of Padova
University of Paris-Sud
University of Porto
University of Queensland
University of St. Gallen
University of the Ryukyus
University of Toronto
University of Wuppertal
University Putra Malaysia
Uppsala University
Vienna University of Economics and Business
VITO
WH Power System Consultant Ltd
Wuhan University
Wuppertal Institute

Norges miljø- og biovitenskapelig universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway